

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
MELCHIOR WATHELET IŠVADA,
pateikta 2018 m. liepos 25 d.¹

Byla C-163/17

**Abubacarr Jawo
prieš
Bundesrepublik Deutschland**

(*Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg* (Badeno-Viurtembergo žemės aukštesnysis administracinis teismas, Vokietija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė – Sienos, prieglobstis ir imigracija – Dublino sistema – Reglamentas (ES) Nr. 604/2013 – Prieglobsčio prašytojo perdavimas atsakingai valstybei narei – 29 straipsnio 1 dalis – Termino pratęsimo taisyklės – 29 straipsnio 2 dalis – Slapstymosi sąvoka – Galimybė atsisakyti perduoti suinteresuotąjį asmenį dėl realios ir pagrįstos nežmoniško ar žeminamo elgesio grėsmės po prieglobsčio procedūros pabaigos – 3 straipsnio 2 dalis – Asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, gyvenimo sąlygos atsakingoje valstybėje narėje – Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnis“

I. Įžanga

1. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą, kurį 2017 m. balandžio 3 d. Teisingumo Teismo kanceliarijai pateikė *Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg* (Badeno-Viurtembergo žemės aukštesnysis administracinis teismas, Vokietija), yra susijęs su 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai² (toliau – reglamentas „Dublinas III“), 3 straipsnio 2 dalies antros pastraipos ir 29 straipsnio 2 dalies, taip pat Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 4 straipsnio išaiškinimu.

2. Šis prašymas buvo pateiktas nagrinėjant prieglobsčio prašytojo Abubacarr Jawo ir *Bundesrepublik Deutschland* (Vokietijos Federacinė Respublika) ginčą dėl 2015 m. vasario 25 d. *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge* (Federalinė migracijos ir pabėgėlių reikalų tarnyba, Vokietija, toliau – *Bundesamt*) sprendimo, kuriuo A. Jawo prieglobsčio prašymas buvo atmestas kaip nepriimtinas ir nurodyta jį išsiųsti į Italiją.

¹ Originalo kalba: prancūzų

² OL L 180, 2013, p. 31.

II. Teisinis pagrindas

A. Tarptautinė teisė

1. Ženevos konvencija

3. 1951 m. liepos 28 d. Ženevoje pasirašytos Konvencijos dėl pabėgėlių statuso³, įsigaliojusios 1954 m. balandžio 22 d. ir papildytos 1967 m. sausio 31 d. Niujorke priimtu Protokolu dėl pabėgėlių statuso, įsigaliojusiu 1967 m. spalio 4 d. (toliau – Ženevos konvencija), 21 straipsnyje „Gyvenamasis plotas“ numatyta:

„Kadangi gyvenamojo ploto klausimai reguliuojami įstatymais ar kitais teisės aktais arba juos kontroliuoja valstybės institucijos, Susitariančiosios valstybės teisėtai jų teritorijose esantiems pabėgėliams suteikia kuo palankesnę teisinę padėtį, bet ne mažesnio palankumo už tą, kokia paprastai naudojasi užsieniečiai tomis pačiomis aplinkybėmis.“

2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija

4. 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) 3 straipsnyje „Kankinimo uždraudimas“ numatyta:

„Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį, arba tokiu būdu būti baudžiamas.“

B. Sąjungos teisė

1. Chartija

5. Chartijos 1 straipsnyje „Žmogaus orumas“ numatyta:

„Žmogaus orumas yra neliečiamas. Jį reikia gerbti ir saugoti.“

6. Chartijos 4 straipsnyje „Kankinimo ir nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo uždraudimas“ nurodyta:

„Niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamas.“

7. Chartijos 19 straipsnio „Apsauga perkėlimo, išsiuntimo ar išdavimo atveju“ 2 dalyje numatyta:

„Niekas negali būti perkeltas, išsiųstas ar išduotas į valstybę, kurioje jam gresia mirties bausmė arba kurioje jis gali patirti kankinimų ar kitokį nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamas.“

8. Chartijos 51 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 dalyje nustatyta:

„Šios Chartijos nuostatos skirtos Sąjungos institucijoms, įstaigoms ir organams, tinkamai atsižvelgiant į subsidiarumo principą, bei valstybėms narėms tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę. Todėl jie turi gerbti teises, laikytis principų ir juos taikyti pagal turimus atitinkamus įgaliojimus, nepažeisdami Sąjungos įgaliojimų, suteiktų jai Sutartimis, ribų.“

³ Jungtinių Tautų sutarčių rinkinys, 189 t., p. 150, Nr. 2545 (1954).

9. Chartijos 52 straipsnio „Teisių ir principų taikymo sritis ir aiškinimas“ 3 dalyje nurodyta:

„Šioje Chartijoje nurodytų teisių, atitinkančių [EŽTK] garantuojamas teises, esmė ir taikymo sritis yra tokia, kaip nustatyta toje Konvencijoje. Ši nuostata nekliudo Sąjungos teisėje numatyti didesnę apsaugą.“

2. Reglamentas „Dublinas III“

10. Reglamente Nr. 604/2013 įtvirtinti valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai⁴. Bylai reikšmingi toliau išdėstyti šio reglamento straipsniai ir konstatuojamosios dalys.

11. 32 konstatuojamoji dalis

„[D]ėl požiūrio į asmenis, kuriems taikomas šis reglamentas, valstybės narės yra saistomos savo įsipareigojimų pagal tarptautinės teisės aktus, įskaitant atitinkamą Europos žmogaus teisių teismo praktiką.“

12. 39 konstatuojamoji dalis

„[Š]iame reglamente gerbiamos pagrindinės teisės ir laikomasi principų, pripažįstamų visų pirma [Chartijoje]. Visų pirma šiuo reglamentu siekiama užtikrinti visišką Chartijos 18 straipsnyje garantuotos teisės į prieglobstį laikymąsi ir jos 1, 4, 7, 24 ir 47 straipsniuose pripažintų teisių laikymąsi. Todėl šis reglamentas turėtų būti atitinkamai taikomas.“

13. 3 straipsnis

„1. Valstybės narės nagrinėja kiekvieną trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės, bet kurios iš jų teritorijoje, įskaitant pasienį arba tranzito zonas, prašančio tarptautinės apsaugos, prašymą. Prašymą nagrinėja viena valstybė narė, būtent ta, kuri yra atsakinga pagal III skyriuje nustatytus kriterijus.

2. <...>

Jei prašytojo neįmanoma perduoti pirmajai paskirtai atsakinga valstybei narei, nes esama pagrįstų priežasčių manyti, kad tos valstybės narės prieglobsčio procedūra ir prašytojų priėmimo sąlygos turi sisteminių trūkumų, dėl kurių esama nežmoniško ar žeminančio elgesio, kaip apibrėžta [Chartijos] 4 straipsnyje, rizikos, atsakingos valstybės narės nustatymo procedūrą atliekanti valstybė narė toliau nagrinėja III skyriuje išdėstytus kriterijus, kad nustatytų, ar kita valstybė narė galėtų būti paskirta atsakinga.

Jei pagal šią dalį negali būti perduodama jokiai valstybei narei, paskirtai pagal III skyriuje išdėstytus kriterijus, arba pirmajai valstybei narei, kurioje pateiktas prašymas, atsakingos valstybės narės nustatymo procedūrą atliekanti valstybė narė tampa atsakinga valstybe nare.

<...>“

14. 29 straipsnis

⁴ Reglamentu „Dublinas III“ buvo panaikintas ir pakeistas 2003 m. vasario 18 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 343/2003, nustatantis valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus (OL L 50, 2003, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 109).

„1. Prašytojas arba kitas 18 straipsnio 1 dalies c arba d punkte nurodytas asmuo iš prašančiosios valstybės narės atsakingai valstybei narei perduodamas pagal prašančiosios valstybės narės nacionalinę teisę, atitinkamoms valstybėms narėms pasikonsultavus, kiek praktiškai įmanoma greičiau, bet ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo kitos valstybės narės prašymo atitinkamą asmenį perimti savo žinion arba atsiimti gavimo arba nuo galutinio sprendimo dėl skundo ar peržiūrėjimo priėmimo, jei sprendimo vykdymas buvo sustabdytas pagal 27 straipsnio 3 dalį.

Jei asmenys atsakingai valstybei narei perduodami prižiūrint išvykimą arba palydint, valstybės narės užtikrina, kad perdavimas vyktų humaniškai, užtikrinant visapusišką pagarbą pagrindinėms teisėms ir asmens orumui.

<...>

2. Tais atvejais, kai perdavimas per šešis mėnesius neįvyksta, atsakinga valstybė narė atleidžiama nuo pareigų atitinkamą asmenį perimti savo žinion arba atsiimti, o atsakomybė pereina prašančiajai valstybei narei. Šis terminas gali būti pratęstas ne ilgiau kaip iki vienerių metų, jei perdavimas negalėjo įvykti dėl atitinkamo asmens įkalinimo, arba ne ilgiau kaip iki aštuoniolikos mėnesių, jei atitinkamas asmuo slapstosi.

<...>“

3. Reglamentas (EB) Nr. 1560/2003

15. 2003 m. rugsėjo 2 d. Komisijos reglamente (EB) Nr. 1560/2003, nustatančiame išsamias Reglamento Nr. 343/2003 taikymo taisykles⁵, iš dalies pakeistame 2014 m. sausio 30 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) Nr. 118/2014⁶ (toliau – įgyvendinimo reglamentas), yra įtvirtintos reglamento „Dublinas III“ taikymo taisyklės.

16. Reglamento Nr. 1560/2003 8 straipsnyje „Bendradarbiavimas, susijęs su perdavimu“ numatyta:

„1. Atsakinga valstybė narė įpareigota kiek įmanoma greičiau ir be kliūčių sudaryti sąlygas prieglobsčio prašytojo perdavimui. Atsižvelgiant į perduodančios valstybės narės geografines sąlygas ir turimas transporto rūšis, atsakinga valstybė narė nustato vietą savo teritorijoje, į kurią atvyks prieglobsčio prašytojas arba bus perduotas kompetentingiems organams. Draudžiama reikalauti, kad, prieglobsčio prašytoją lydintys asmenys lydėtų jį toliau nei iki naudojamų tarptautinių susisiekimo priemonių atvykimo vietos, arba, kad perdavimą organizuojanti valstybė narė padengtų kelionės išlaidas, viršijančias atvykimą iki minėtos vietos.

2. Perdavimą organizuojanti valstybė narė parūpina transportą prieglobsčio prašytojui ir jo palydai, ir, pasitarusi su atsakinga valstybe nare, nustato atvykimo laiką, ir jei reikia, prieglobsčio prašytojo perdavimo kompetentingiems organams detales. Atsakinga valstybė narė gali reikalauti būti įspėta prieš tris darbo dienas.

3. VI priede nustatyta standartinė forma naudojama perduodant atsakingai valstybei narei duomenis, būtinus asmens, kuris turi būti perduotas, teisėms užtikrinti ir būtiniausiems poreikiams patenkinti. Ši standartinė forma laikoma pranešimu, nustatytu 2 dalyje.“

5 OL L 222, 2003, p. 3; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 200 ir klaidų ištaisymas OL L 197, 2017, p. 20.

6 OL L 39, 2014, p. 1.

17. To paties reglamento 9 straipsnyje „Atidėti arba uždelsti perdavimai“ numatyta:

„1. Atsakingai valstybei narei nedelsiant pranešama apie bet kokius perdavimo atidėjimus, susijusius tiek su apeliaciniu skundu arba peržiūrėjimo procedūra, dėl kurios vykdymas atidedamas, tiek su objektyviomis priežastimis, tokiomis kaip prieglobsčio prašytojo sveikatos būkle, transporto nebuvimu arba dėl aplinkybės, kad prieglobsčio prašytojas vengia perdavimo procedūros.

1 a. Jeigu perduodančiosios valstybės narės prašymu perdavimas atidedamas, perduodančioji ir atsakinga valstybė narė turi atnaujinti ryšį, kad kitas perdavimas būtų parengtas kuo greičiau, kaip nustatyta 8 straipsnyje, ir ne vėliau kaip per dvi savaites nuo tada, kai valdžios institucijos sužino, kad nebėra vėlavimą arba atidėjimą sukėlusių aplinkybių. Tokiu atveju prieš vykdant perdavimą išsiunčiama atnaujinta duomenų perdavimo standartinė forma, kaip nustatyta VI priede.

2. Valstybė narė, kuri dėl vienos iš [reglamento „Dublinas III“] 29 straipsnio 2 dalyje išvardytų priežasčių negali įvykdyti perdavimo per įprastinį šešių mėnesių terminą, skaičiuojamą nuo prašymo perimti atitinkamą asmenį arba jį atsiimti arba nuo galutinio sprendimo dėl skundo arba peržiūros, dėl kurių vykdymas atidedamas, priėmimo, apie tai praneša atsakingai valstybei narei iki šio termino pabaigos. Kitaip atsakomybė už tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą ir kitos [reglamente „Dublinas III“] numatytos prievolės tenka prašančiajai valstybei narei to reglamento 29 straipsnio 2 dalyje nustatyta tvarka.

<...>“

18. Įgyvendinimo reglamento VI ir IX prieduose yra pateiktos standartinės formos, skirtos atitinkamai duomenų perdavimui ir keitimuisi sveikatos duomenimis prieš perdavimo įvykdymą pagal reglamentą „Dublinas III“.

4. Direktyva 2011/95/ES

19. Pagal 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų⁷ 2 straipsnio h punktą „tarptautinės apsaugos prašymas“ – tai „trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės pateiktas prašymas dėl valstybės narės apsaugos, kuris, kaip galima suprasti, siekia pabėgėlio statuso arba papildomos apsaugos statuso <...>“.

20. Direktyvos 2011/95 VII skyriuje „Tarptautinės apsaugos pobūdis“ yra toliau nurodomos nuostatos.

21. 20 straipsnio 1 dalis

„Šiuo skyriumi nedaromas poveikis Ženevos konvencijoje nustatytoms teisėms.“

22. 26 straipsnio 1 dalis

„Iš karto po apsaugos suteikimo, valstybės narės tarptautinės apsaugos gavėjams leidžia dirbti pagal darbo sutartį arba savarankiškai pagal tai profesijai ir valstybės tarnybai bendrai taikomas taisykles.“

23. 27 straipsnio 1 dalis

„Visiems nepilnamečiams, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, valstybės narės sudaro visas sąlygas naudotis švietimo sistema tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir jų piliečiams.“

⁷ OL L 337, 2011, p. 9.

24. 29 straipsnio „Socialinis aprūpinimas“ 1 dalis

„Valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos gavėjai tokią apsaugą suteikusioje valstybėje narėje gautų būtiną socialinę paramą, kokia suteikiama tos valstybės narės piliečiams.“

25. 30 straipsnio „Sveikatos priežiūra“ 1 dalis

„Valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos gavėjai turėtų galimybę naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir tokią apsaugą suteikusių valstybės narės piliečiai.“

26. 32 straipsnio „Apgyvandinimo galimybė“ 1 dalis

„Valstybės narės užtikrina, kad tarptautinės apsaugos gavėjams būtų suteikta apgyvendinimo galimybė tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir kitiems jų teritorijose teisėtai gyvenantiems trečiųjų šalių piliečiams.“

III. Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

27. A. Jawo, kuris yra viengungis ir neturi sveikatos problemų, remiantis jo paties pareiškimais, yra 1992 m. spalio 23 d. gimęs Gambijos pilietis. 2012 m. spalio 5 d. jis išvyko iš Gambijos ir jūra atvyko į Italiją, ten 2014 m. gruodžio 23 d. pateikė prieglobsčio prašymą.

28. Iš Italijos toliau jis nuvyko į Vokietiją. 2015 m. sausio 26 d. *Bundesamt* gavo pranešimą apie atitiktą sistemoje „Eurodac“⁸, rodantį, kad A. Jawo buvo pateikęs prieglobsčio prašymą Italijoje, ir paprašė Italijos Respublikos atsiimti šį asmenį⁹. Kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, „<...> Italijos atsakymo į šį prašymą negauta“.

29. 2015 m. vasario 25 d. sprendimu *Bundesamt* atmetė A. Jawo prieglobsčio prašymą kaip nepriimtina ir nurodė jį išsiųsti į Italiją; A. Jawo prieštarauja šiam perdavimui, kuris turėtų būti įvykdytas prieglobsčio procedūros tikslais.

30. 2015 m. kovo 4 d. A. Jawo padavė skundą, o 2015 m. kovo 12 d. – prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones, šį prašymą *Verwaltungsgericht Karlsruhe* (Karlsruhės administracinis teismas, Vokietija) 2015 m. balandžio 30 d. nutartimi atmetė kaip nepriimtina, nes jis buvo pateiktas praleidus terminą. Vėliau, gavęs naują prašymą taikyti laikinąsias apsaugos priemones, minėtas teismas 2016 m. vasario 18 d. nutartimi nurodė sustabdyti vykdymą, kol nagrinėjamas skundas.

31. 2015 m. birželio 8 d. A. Jawo turėjo būti perduotas Italijai, tačiau to padaryti nepavyko, nes jam skirtoje gyvenamojoje patalpoje Heidelbergo apgyvendinimo centre jo nebuvo. Gavusi atitinkamas *Regierungspräsidium Karlsruhe* (Karlsruhės prefektūra, Vokietija) užklausas, Heidelbergo miesto *Fachstelle für Wohnungsnotfälle* (būstų pagalbos tarnyba) 2015 m. birželio 16 d. pranešė, kad A. Jawo šiame apgyvendinimo centre jau kuris laikas negyvena, tai patvirtino atsakingasis namo komendantas. Vykstant prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo posėdžiui A. Jawo – pirmą kartą per teismo procesą – šiuo klausimu pareiškė, kad 2015 m. birželio mėn. pradžioje išvyko aplankyti Freiberge prie Nekarą gyvenančio draugo.

8 Žr. 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 603/2013 dėl „Eurodac“ sistemos pirštų atspaudams lyginti sukūrimo siekiant veiksmingai taikyti Reglamentą (ES) Nr. 604/2013, kuriuo sukuriama valstybės narės, atsakingos už vienoje iš valstybių narių trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, ir dėl valstybių narių teisėsaugos institucijų bei Europolo teisėsaugos tikslais teikiamų prašymų palyginti duomenis su „Eurodac“ sistemos duomenimis ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 1077/2011, kuriuo įsteigiama Europos didelės apimties IT sistemų laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje operacijų valdymo agentūra (OL L 180, 2013, p. 1, toliau – reglamentas „Eurodac“).

9 Žr. reglamento „Dublinas III“ 18 straipsnio 1 dalies b punktą.

32. Jis pridūrė, kad praėjus vienai ar dviem savaitėms jam paskambino asmuo, su kuriuo jis dalijosi kambariu Heidelberge, ir pranešė, kad jo ieško policija, tuomet jis nusprendė grįžti į Heidelbergą, bet neturėjo pinigų kelionei atgal ir todėl visų pirma turėjo pasiskolinti reikalingą sumą. Remiantis tuo pačiu pareiškimu, A. Jawo grįžo į Heidelbergą tik po dviejų savaitių ir atvyko į *Sozialamt* (socialinė tarnyba) siekdamas sužinoti, ar jam dar priklauso ankstesnis kambarys, į šį klausimą jam buvo atsakyta teigiamai. Jo teigimu, niekas jam nebuvo nurodęs, kad jis turėtų pranešti apie savo išvykimą ilgesniam laikotarpiui.

33. 2015 m. birželio 16 d. oficialiu raštu *Bundesamt* Italijos vidaus reikalų ministerijai pranešė, kad tuo momentu įvykdyti perdavimą buvo neįmanoma, nes A. Jawo slapstosi, – apie šią aplinkybę *Bundesamt* buvo sužinojusi tą pačią dieną. Tame rašte taip pat buvo nurodyta, kad perdavimas bus įvykdytas vėliausiai iki 2016 m. rugpjūčio 10 d., „kaip numatyta Reglamento Nr. 604/2013 29 straipsnio 2 dalyje“.

34. Antras perdavimas buvo planuojamas 2016 m. vasario 3 d. Šio perdavimo taip pat nepavyko įvykdyti, nes A. Jawo atsisakė lipti į lėktuvą.

35. 2016 m. birželio 6 d. *Verwaltungsgericht Karlsruhe* (administracinis teismas) atmetė A. Jawo skundą.

36. Vykstant apeliaciniam procesui A. Jawo nurodė, kad 2015 m. birželio mėn. jis nesislapstė ir kad *Bundesamt* taip pat neturėjo pagrindo pratęsti termino pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalį. „Jis mano, kad nurodymas išsiųsti iš šalies [taip pat turi būti panaikintas] todėl, kad iki šiol nepriimtas nuo 2016 m. rugpjūčio 6 d. reikalingas sprendimas dėl nacionalinio draudimo išsiųsti“, ir todėl, kad, „gavęs Vokietijos užsieniečių reikalų institucijos leidimą, jis pradėjo mokytis“¹⁰. Taip pat jis mano, kad perdavimas Italijai neleistinas ir todėl, kad šios valstybės narės prieglobsčio procedūra ir prašytojų priėmimo sąlygos turi sisteminių trūkumų, kaip tai suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalies antrą pastraipą.

37. Per apeliacinį procesą *Bundesamt* sužinojo, kad Italijoje A. Jawo dėl humanitarinių priežasčių buvo išduotas leidimas gyventi šalyje, galiojęs vienus metus – iki 2015 m. gegužės 9 d.

38. Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar laikoma, kad prieglobsčio prašytojas slapstosi, kaip tai suprantama pagal [reglamento „Dublinas III“] 29 straipsnio 2 dalies antrą sakinį, tik tuomet, kai jis tikslingai ir sąmoningai pasislepia nuo nacionalinių institucijų, atsakingų už perdavimo vykdymą, siekdamas sužlugdyti ar apsunkinti perdavimą, ar pakanka, kad jis ilgesnį laikotarpį negyvena jam paskirtame būste ir institucijai nežinoma jo buvimo vieta, todėl planuojamo perdavimo įvykdyti negalima?

Ar suinteresuotasis asmuo gali remtis teisingu teisės nuostatos taikymu ir per procedūrą, nukreiptą prieš sprendimą dėl perdavimo, argumentuoti tuo, kad pasibaigė perdavimo terminas, nes jis nesislapstė?

2. Ar terminas pagal [reglamento „Dublinas III“] 29 straipsnio 1 dalies pirmą pastraipą pratęsiamas vien dėl to, kad perduodančioji valstybė narė dar prieš pasibaigiant terminui atsakingą valstybę narę informuoja, jog suinteresuotasis asmuo slapstosi, ir kartu nurodo ne ilgesnį kaip 18 mėnesių konkretų terminą, per kurį perdavimas bus įvykdytas, ar pratęsiamas galimas tik suinteresuotosioms valstybėms narėms bendrai susitarus nustatyti pratęstą terminą?

10 Žr. prašymo priimti prejudicinį sprendimą 9 punktą.

3. Ar prieglobsčio prašytojo perdavimas atsakingai valstybei narei neleistas, kai joje jis, jei jam būtų suteiktas tarptautinės apsaugos statusas, tikėtina, gyvens sąlygomis, dėl kurių jam kiltų rimta grėsmė patirti elgesį, apibūdintą [Chartijos] 4 straipsnyje?

Ar šis klausimas dar patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį?

Pagal kokius Sąjungos teisės kriterijus turi būti vertinamos asmens, kurio teisė į tarptautinę apsaugą pripažinta, gyvenimo sąlygos?“

IV. Procesas Teisingumo Teisme

39. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paprašė, kad šis prašymas būtų išnagrinėtas pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 107 straipsnyje numatytą prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą, nes trečiasis prejudicinis klausimas yra labai svarbus. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo teigimu, atsakymas į šį klausimą turi reikšmės visoms perdavimo į Italiją procedūroms ir nulems daugelio bylų sprendimą. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat nurodė, kad pernelyg ilgai užsitęsęs netikrumo būsenai kiltų pavojus pakenkti reglamentu „Dublinas III“ įtvirtintos sistemos veikimui, taigi susilpninti bendrą Europos prieglobsčio sistemą.

40. 2017 m. balandžio 24 d. penktoji kolegija nusprendė, kad nėra reikalo tenkinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismo prašymo minėtoje byloje taikyti prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą, numatytą Teisingumo Teismo procedūros reglamento 107 straipsnyje.

41. Rašytines pastabas pateikė A. Jawo, Vokietijos, Italijos, Vengrijos, Nyderlandų, Jungtinės Karalystės ir Šveicarijos Konfederacijos vyriausybės, taip pat Europos Komisija.

42. Per bendrą posėdį, kuris įvyko 2018 m. gegužės 8 d. byloje C-163/17 ir sujungtose bylose C-297/17, C-318/17, C-319/17 ir C-438/17, žodines pastabas pateikė apeliantai atitinkamose pagrindinėse bylose, *Bundesamt*, Vokietijos, Belgijos, Italijos, Nyderlandų, Jungtinės Karalystės vyriausybės ir Komisija.

V. Analizė

A. Dėl pirmojo prejudicinio klausimo

1. Galimybė tarptautinės apsaugos prašytojui remtis reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 1 ir 2 dalyse apibrėžto šešių mėnesio termino pasibaigimu ir ta aplinkybe, jog jis nesislapstė siekdamas išvengti perdavimo

a) Šešių mėnesių terminas

43. Pirmojo prejudicinio klausimo antra dalimi, kurią reikia išnagrinėti pirmiausia, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antras sakinytis turi būti aiškinamas taip, kad pateikęs skundą dėl jo atžvilgiu priimto sprendimo dėl perdavimo tarptautinės apsaugos prašytojas gali remtis tuo, kad pasibaigė minėto reglamento 29 straipsnio 1 ir 2 dalyse apibrėžtas šešių mėnesių terminas, „nes jis nesislapstė“.

44. Pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 1 dalį tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimas atsakingai valstybei narei praktiškai turi būti įvykdytas kiek įmanoma greičiau, bet ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo kitos valstybės narės sutikimo su prašymu atitinkamą asmenį perimti savo žinion arba atsiimti arba nuo galutinio sprendimo dėl skundo ar peržiūrėjimo priėmimo, jei sprendimo vykdymas buvo sustabdytas. 2017 m. spalio 25 d. Sprendimo *Shiri* (C-201/16, EU:C:2017:805) 41 punkte Teisingumo Teismas nusprendė, kad „reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnyje numatyti terminai yra nustatyti ne tik sprendimui dėl perdavimo priimti, bet ir jam įvykdyti“. Pagal minėto reglamento 29 straipsnio 2 dalies pirmą sakinį, jei perdavimas per šešis mėnesius neįvyksta, atsakomybė pereina prašančiajai valstybei narei. Tačiau pagal to paties straipsnio 2 dalies antrą sakinį, šešių mėnesių terminas gali būti pratęstas ne ilgiau kaip iki aštuoniolikos mėnesių, jei atitinkamas asmuo slapstosi.

45. Reglamento „Dublinas III“ 27 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad tarptautinės apsaugos prašytojas turi teisę į veiksmingą teisių gynimo priemonę ir gali pateikti teismui skundą dėl sprendimo dėl perdavimo faktinių ir teisinių pagrindų arba prašyti jį peržiūrėti. 2017 m. liepos 26 d. Sprendimo *Mengesteab* (C-670/16, EU:C:2017:587) 48 punkte Teisingumo Teismas nusprendė, kad „ši nuostata aiškintina taip, jog pagal ją tarptautinės apsaugos prašytojui užtikrinama veiksminga teisminė apsauga, be kita ko, užtikrinant galimybę pateikti skundą dėl sprendimo jį perduoti, kuris gali apimti šio reglamento taikymo nagrinėjimą, įskaitant [reglamente „Dublinas III“] numatytų procesinių garantijų užtikrinimą“.

46. 2017 m. spalio 25 d. Sprendimo *Shiri* (C-201/16, EU:C:2017:805) 39 ir 40 punktuose Teisingumo Teismas nusprendė, kad reglamentu „Dublinas III“ nustatytos perėmimo savo žinion arba atsiėmimo procedūros turi būti vykdomos laikantis kelių imperatyvių terminų, tarp kurių – šio reglamento 29 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytas šešių mėnesių terminas. Nors šiomis nuostatomis reglamentuojama perėmimo savo žinion procedūra, jos, kaip ir minėto reglamento III skyriuje išdėstyti kriterijai, taip pat padeda nustatyti atsakingą valstybę narę. Iš tiesų, šio termino pasibaigimas lemia automatišką atsakomybės perėjimą iš prašančiosios valstybės narės atsakingai valstybei narei, jeigu prašytojo perdavimas iš pirmosios valstybės narės į antrąją neįvykdytas. Šiomis aplinkybėmis, siekiant užtikrinti, kad ginčijamas sprendimas dėl perdavimo priimtas teisingai pritaikius šias procedūras, teismas, kuriam pateiktas skundas dėl sprendimo perduoti, turi galėti išnagrinėti tarptautinės apsaugos prašytojo teiginius, jog tas sprendimas priimtas pažeidžiant reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas nuostatas, turint omenyje, kad minėto sprendimo priėmimo dieną prašančioji valstybė narė jau buvo tapusi atsakinga valstybe nare dėl to, kad pasibaigė šio reglamento 29 straipsnio 1 ir 2 dalyse apibrėžtas šešių mėnesių terminas.

47. Be to, 2017 m. spalio 25 d. Sprendimo *Shiri* (C-201/16, EU:C:2017:805) 46 punkte Teisingumo Teismas nusprendė, kad „reglamento „Dublinas III“ 27 straipsnio 1 dalis, siejama su šio reglamento 19 konstatuojamąja dalimi¹¹, ir [Chartijos] 47 straipsnis aiškintini taip, kad tarptautinės apsaugos prašytojas turi turėti galimybę pasinaudoti veiksminga ir sparčia teisių gynbos priemone, kuri leistų jam remtis šio reglamento 29 straipsnio 1 ir 2 dalyse apibrėžto šešių mėnesių termino pasibaigimu, kai šis terminas baigėsi vėliau, nei buvo priimtas sprendimas dėl perdavimo“.

¹¹ Tarptautinės apsaugos prašytojui suteiktos galimybės paduoti skundą dėl priimto sprendimo jį perduoti apimtis yra patikslinta reglamento „Dublinas III“ 19 konstatuojamojoje dalyje, kurioje nurodyta, jog siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi tarptautinės teisės normų, minėtame reglamente įtvirtinta veiksminga teisių gynimo nuo tokių sprendimų priemonė turėtų apimti tiek šio reglamento taikymo, tiek teisinių ir faktinių aplinkybių, susiklosčiusių valstybėje narėje, kuriai perduodamas prašytojas, vertinimą.

48. Pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalį, konstatavus, kad atitinkamas asmuo slapstosi, šešių mėnesių terminas gali būti pratęstas ne ilgiau kaip iki aštuoniolikos mėnesių. Atsižvelgiant į tokio konstatavimo pasekmes atitinkamų asmenų situacijai – terminas tampa tris kartus ilgesnis – taikant reglamento „Dublinas III“ 27 straipsnio 1 dalį ir Chartijos 47 straipsnį būtina, kad atitinkamas asmuo turėtų galimybę pasinaudoti veiksminga ir sparčia teisių gynbos priemone, kuri leistų jam remtis šešių mėnesių termino pasibaigimu ir prirėikus nurodyti, kad jis nesislapstė, todėl šis terminas negalėjo būti pratęstas.

49. Iš išdėstytų argumentų matyti, kad reglamento „Dublinas III“ 27 straipsnio 1 dalis ir Chartijos 47 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad tarptautinės apsaugos prašytojas turi turėti galimybę pasinaudoti veiksminga ir sparčia teisių gynbos priemone, kuri leistų jam remtis minėto reglamento 29 straipsnio 1 ir 2 dalyse apibrėžto šešių mėnesių termino pasibaigimu, kai šis terminas baigėsi vėliau, nei buvo priimtas sprendimas dėl perdavimo, ir prirėikus nurodyti, kad jis nesislapstė, todėl šis terminas negalėjo būti pratęstas.

b) Sąvoka „slapstosi“, kaip ji suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antrą sakinį

50. Pirmojo prejudicinio klausimo pirmoje dalyje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas kelia klausimą dėl sąvokos „slapstosi“, kaip ji suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antrą sakinį, ir sąlygų, kuriomis gali būti laikoma, kad tarptautinės apsaugos prašytojas slapstosi, todėl šešių mėnesių terminas gali būti pratęstas ne ilgiau kaip iki aštuoniolikos mėnesių. Tiksliau kalbant, jis siekia sužinoti, ar sąvoka „slapstosi“, kaip ji suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antrą sakinį, reiškia, jog turi būti įrodyta, kad tarptautinės apsaugos prašytojas „tikslingai ir sąmoningai pasislepia nuo nacionalinių institucijų, atsakingų už perdavimo vykdymą, siekdamas sužlugdyti ar apsunkinti perdavimą“, ar „pakanka [to], kad jis ilgesnį laikotarpį negyvena jam paskirtame būste ir institucijai nežinoma jo buvimo vieta, todėl planuojamo perdavimo įvykdyti negalima“¹².

51. Reglamente „Dublinas III“ nepateiktas joks sąvokos „slapstosi“, kaip ji suprantama pagal to paties reglamento 29 straipsnio 2 dalies antrą sakinį¹³, apibrėžimas.

52. Be to, net jei ši sąvoka reiškia norą kažko išvengti, žodžiais „fuite“ („slapstosi“) (versijoje prancūzų kalba), „flucht“¹⁴ (versijoje vokiečių kalba), „absconds“ (versijoje anglų kalba), „fuga“ (versijose ispanų, italų ir portugalų kalbomis), vartojamais reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antrame sakinyje, nedaroma nuoroda į reikalavimą įrodyti tarptautinės apsaugos prašytojo ketinimus, visų pirma kad jis tikslingai ir sąmoningai siekia išvengti perdavimo įvykdymo.

53. Reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antro sakinio formuluotė taip pat neleidžia daryti išvados, jog pakanka įrodyti, kad tarptautinės apsaugos prašytojas „slapstosi“, remiantis viena ar keliomis objektyviomis aplinkybėmis ir visų pirma tuo, kad dėl nežinomų priežasčių jo ilgą laiką nėra įprastu adresu.

12 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas „neturi pagrindo manyti, kad [reglamento „Dublinas III“] 29 straipsnio 2 dalies antras sakinytis turi būti suprantamas kaip sankcija užsieniečiui už netinkamą elgesį. [Jis] nuostatos prasmę ir tikslą supranta taip, kad ja siekiama užtikrinti veiksmingą Dublino sistemos veikimą. Šiam veikimui gali būti reikšmingai pakenkta, jei prieglobsčio prašytojų perdavimo nebūs galima įvykdyti nedelsiant dėl priežasčių, kurios nepatenka į perduodančiosios valstybės narės atsakomybės sritį. Beje, praktiniu požiūriu, dažnai kiltų didelių tyrimo ir įrodymo sunkumų, jei turėtų būti įrodoma, kad suinteresuotieji asmenys iš savo būsto pasišalino ar pasislėpė būtent siekdami sužlugdyti ar apsunkinti perdavimą.“

13 Tačiau reglamento „Dublinas III“ 2 straipsnio n punkte kalbama apie „pasislėpimo rizik[ą]“, kuri suprantama kaip „konkrečiu atveju buvimas teisėje apibrėžtais objektyviais kriterijais paremtų priežasčių, leidžiančių manyti, kad prašytojas, trečiosios šalies pilietis arba asmuo be pilietybės, kuriam taikoma perdavimo procedūra, gali pasislėpti“. Man atrodo, kad ši nuostata skirta aplinkybėms, kai tarptautinės apsaugos prašytojas gali būti sulaukytas siekiant įvykdyti perdavimą (minėto reglamento 28 straipsnis). Taigi, reglamento „Dublinas III“ 2 straipsnio n punktas netaikomas aplinkybėms, kai tarptautinės apsaugos prašytojas turi būti laikomas besislapstančiu, kaip tai suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antrą sakinį.

14 „wenn die betreffende Person flüchtig ist“.

54. Atsižvelgiant į tai, kad sąvokos „slapstosi“ reikšmė reglamento „Dublinas III“ tekste nepatikslinta, tai, kaip ji suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antrą sakinį¹⁵, turi būti aiškinama atsižvelgiant ne tik į jos tekstą, bet ir į kontekstą ir teisės akto, kuriame ji įtvirtinta, tikslus¹⁶.

55. Be to, kadangi atitinkamas asmuo yra tarptautinės apsaugos prašytojas, atitinkamam kontekstui priskirtinos 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos¹⁷ ir 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo¹⁸.

1) Dėl reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio tikslų

56. Iš reglamento „Dublinas III“, be kita ko, 4 ir 5 konstatuojamųjų dalių matyti, kad šiuo reglamentu siekiama įtvirtinti aiškų ir veiksmingą valstybės narės, atsakingos už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo būdą, grindžiamą objektyviais ir teisingais kriterijais. Šis būdas pirmiausia turėtų padėti greitai nustatyti atsakingą valstybę narę, kad būtų galima garantuoti veiksmingą galimybę pradėti tarptautinės apsaugos suteikimo procedūras ir netrukdyti siekiui greitai nagrinėti tarptautinės apsaugos prašymus.

57. Pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 1 dalies pirmą pastraipą atitinkamo asmens perdavimas praktiškai turi būti įvykdytas kiek įmanoma greičiau, bet ne vėliau kaip per šešis mėnesius. 2009 m. sausio 29 d. Sprendimo *Petrosian* (C-19/08, EU:C:2009:41) 40 punkte Teisingumo Teismas nusprendė, kad šešių mėnesių terminu, atsižvelgiant į sudėtingą praktinį aspektą ir į organizacines perdavimo problemas, siekiama sudaryti sąlygas dviem suinteresuotosioms valstybėms narėms bendradarbiauti įvykdant perdavimą, konkrečiai kalbant, prašančiajai valstybei narei nustatyti perdavimo, kuris vykdomas pagal šios valstybės nacionalinės teisės aktus, būdus¹⁹.

58. Reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalyje patikslinta, jog tais atvejais, kai perdavimas per šešis mėnesius neįvyksta, atsakinga valstybė narė atleidžiama nuo pareigų atitinkamą asmenį perimti savo žinion arba atsiimti, o atsakomybė pereina prašančiajai valstybei narei.

59. Manau, kad, atsižvelgiant į tikslą greitai nagrinėti tarptautinės apsaugos prašymus, galimybė šešių mėnesių terminą pratęsti iki aštuoniolikos mėnesių atsiranda tik tuomet, kai yra įtikinamų įrodymų, kad atitinkamas asmuo slapstosi. Iš esmės, kaip ir A. Jawo, manau, kad reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antras sakinytis yra nukrypti leidžianti nuostata, susijusi su svarbiomis pasekmėmis atitinkamam asmeniui ir atsakingos valstybės narės nustatymui²⁰. Darytina išvada, kad ši nuostata turi būti aiškinama siaurai.

15 Šiuo klausimu pažymiu, kad tai nėra patikslinta ir Reglamento Nr. 1560/2003 8 ir 9 straipsniuose.

16 Žr. 2006 m. lapkričio 23 d. Sprendimą *Lidl Italia* (C-315/05, EU:C:2006:736, 42 punktas). Reikia pabrėžti, kad reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antrame sakinyje nėra jokios nuorodos į nacionalinę teisę. Taip pat žr. 2014 m. balandžio 30 d. Sprendimą *Kásler ir Káslerné Rábai* (C-26/13, EU:C:2014:282, 37 punktas): „Pagal nusistovėjusią teismo praktiką iš vienodo Sąjungos teisės taikymo ir lygybės principo reikalavimų matyti, kad kai Sąjungos teisės nuostatoje nėra jokio aiškaus nukreipimo į valstybių narių teisę, skirtą nustatyti šios nuostatos prasmę ir apimtį, tokia nuostata visoje Europos Sąjungoje paprastai turi būti aiškinama autonomiškai ir vienodai, atsižvelgiant į jos kontekstą ir nagrinėjamo reglamentavimo siekiamą tikslą.“

17 OL L 180, 2013, p. 60.

18 OL L 180, 2013, p. 96.

19 Dėl perdavimo taisyklių žr. įgyvendinimo reglamento 8 ir 9 straipsnius.

20 Iš tiesų, jei šešių mėnesių terminas viršijamas, būtent prašančioji valstybė narė iš principo yra atsakinga už tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą.

60. Tačiau nepaisant to, kad reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antras sakiny yra nukrypti leidžianti nuostata, įpareigojimas įrodyti, kad tarptautinės apsaugos prašytojas tikslingai ir sąmoningai pasislėpė nuo nacionalinių institucijų, atsakingų už perdavimo vykdymą, siekdamas jį sužlugdyti ar apsunkinti, mano nuomone, būtų perteklinis ir dėl jo kiltų pavojus gerokai sutrikdyti reglamentu „Dublinas III“ sukurtą perdavimų sistemą, kuri ir taip yra sudėtinga ir sunkiai įgyvendinama²¹.

61. Pritardamas Komisijos pastaboms manau, kad jei „slapstymosi“ kriterijus reikštų reikalavimą įrodyti konkrečius subjektyvius tarptautinės apsaugos prašytojo ketinimus, „tokių ketinimų įrodinėjimas dažniausiai <...> būtų susijęs su daugybe sunkumų ir daug pastangų reikalaujančiomis parodymų davimo procedūromis, kurių trukmė daugeliu atvejų viršytų [reglamento „Dublinas III“] 29 straipsnio 2 dalyje numatytą šešių mėnesių terminą“. Kitaip tariant, reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antras sakiny būtų ne nukrypti leidžianti ar siaurai aiškintina nuostata, o nuostata, kurios praktiškai būtų neįmanoma taikyti²².

2) Dėl konteksto: direktyvų 20013/32 ir 2013/33 poveikis

62. Mano nuomone, klausimas, ar tarptautinės apsaugos prašytojas slapstosi, turi būti sprendžiamas remiantis konkrečiais ir objektyviais šio „slapstymosi“ įrodymais ir atsižvelgiant į visas reikšmingas aplinkybes ir pagrindinės bylos kontekstą, nepriklausomai nuo galimų įrodymų dėl kokių nors besislapstančio asmens ketinimų. Reglamentu „Dublinas III“ įtvirtinta procedūra nėra baudžiamoji pobūdžio, todėl turi būti remiamasi civilinėse bylose taikomomis įrodinėjimo taisyklėmis (tikimybių vertinimas – „on the balance of probabilities“). Įrodinėjimo našta neišvengiamai tenka kompetentingoms nacionalinėms valdžios institucijoms, kurios remiasi atitinkamo asmens slapstymusi, nes būtent jos siekia pasinaudoti reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalyje numatyta galimybe nukrypti.

63. Dėl konkretaus nagrinėjamos nuostatos konteksto pažymėtina, kad nors pagal Direktyvos 2013/33 7 straipsnio 1 dalį tarptautinės apsaugos prašytojai „gali laisvai judėti priimančiosios valstybės narės teritorijoje arba tam tikroje valstybės narės jiems nustatytoje vietoje“, ši teisė nėra *absoliuti* ir jai įgyvendinti gali būti nustatytos sąlygos ir įpareigojimai.

64. Iš tiesų, valstybės narės gali nuspręsti, pirma, „dėl prašytojo gyvenamosios vietos, remdamosi visuomenės interesais, viešosios tvarkos sumetimais arba, jei reikalinga, *siekdamos paspartinti su tarptautinės apsaugos prašymu susijusį procesą ir jo veiksmingą stebėseną*“²³, ir, antra, tai, „kad materialinės priėmimo sąlygos bus užtikrintos tik tuo atveju, jeigu prašytojai faktiškai gyvens valstybių

21 Tuo labiau kad tarptautinės apsaugos prašytojas, su kuriuo turi būti galima susisiekti ir kuris informuojamas apie procedūros eigą, gali labai lengvai pranešti apie savo išvykimą iš įprastos gyvenamosios vietos, ypač jei išvyksta ilgesniam laikotarpiui.

22 Vokietijos vyriausybės teigimu, „dažnai tektų susidurti su dideliais sunkumais, siekiant nustatyti faktines aplinkybes ir įrodymus, jei reiktų įrodyti, kad atitinkami asmenys išvyko iš savo būsto arba pasislėpė siekdami būtent sutrukdyti jų perdavimui arba jį apsunkinti. Toks aiškinimas galėtų paskatinti prieglobsčio prašytojus kurti įvairias istorijas siekiant apsisaugoti nuo perdavimo. Laikytina, kad prieglobsčio prašytojai „slapstosi“, kaip tai suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antrą sakinį, kai perdavimą vykdančios valstybės narės valdžios institucijos negali jų rasti dėl nuo šių prašytojų priklausančių priežasčių. Būtent toks yra atvejis, kai prieglobsčio prašytojai ilgesnį laikotarpį nebegyvena jiems paskirtame būste ir valdžios institucijai nežinoma jų buvimo vieta, todėl neįmanoma įvykdyti planuojamo perdavimo (šios vyriausybės pastabų 67 ir 68 punktai). Vengrijos vyriausybė mano: „Be to, kad prašytojo ketinimai – tai subjektyvi aplinkybė, neturinti jokios reikšmės atsižvelgiant į reglamentu [„Dublinas III“] siekiamą tikslą, jeigu perdavimas priklausytų nuo tokios aplinkybės, nukentėtų veiksmingas reglamento veikimas.“ (šios vyriausybės pastabų 10 punktas) Nyderlandų vyriausybė teigia, kad „tinkamai aiškinant sąvoką „slapstytis“, kaip tai suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antrą sakinį, turi būti iš esmės kalbama apie galimybės susisiekti <...> nebuvimą. Šis aiškinimas nereiškia, jog siekiant konstatuoti, kad prieglobsčio prašytojas „slapstosi“, jis turi tyčia padaryti taip, kad nebūtų galimybės su juo susisiekti. Konkreti priežastis ar konkretus motyvas, dėl kurių negalima rasti prieglobsčio prašytojo, neturi reikšmės atsižvelgiant į sukurtą sistemą ir tikslą užtikrinti, kad perdavimas atsakingai valstybei narei įvyktų kiek įmanoma greičiau.“ (šios vyriausybės pastabų 15 ir 16 punktai) Šveicarijos Konfederacijos teigimu, „prieglobsčio prašytojas turi pareigą būti prieinamas valdžios institucijoms ir pranešti apie savo galimas išvykas. Taip turi būti *a fortiori* tuo atveju, kai planuojamas perdavimas atsakingai valstybei narei ir asmuo apie tai žino. Taigi, „slapstymusi“ turi būti laikomos tokios situacijos, kuriomis neįmanoma įvykdyti perdavimo dėl to, kad nėra atitinkamo asmens, ir kurios susiklostė dėl nuo jo priklausančių priežasčių.“ (šios valstybės pastabų 11 punktas). Išskirta mano.

23 Direktyvos 2013/33 7 straipsnio 2 dalis. Išskirta mano.

narių nurodytoje konkrečioje vietoje“²⁴. Be to, „[v]alstybės narės reikalauja, kad prašytojai praneštų kompetentingoms institucijoms apie savo dabartinį adresą bei tokias institucijas kuo greičiau informuotų apie bet kokią adresą pasikeitimą“²⁵. Mano nuomone, šie apribojimai ir įpareigojimai yra būtini siekiant užtikrinti, be kita ko, kad būtų galima greitai nustatyti tarptautinės apsaugos prašytojo buvimo vietą siekiant palengvinti jo prašymo nagrinėjimą ir prireikus – jo perdavimą kitai valstybei narei pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnį.

65. Komisijos teigimu, Vokietijos Federacinė Respublika perkėlė Direktyvos 2013/33 7 straipsnio 2–4 dalis *Asylgesetz* (Prieglobsčio įstatymas) 56–58 straipsniais. Komisija pažymėjo, jog pagal šias nuostatas A. Jawo „be administracijos leidimo neturėjo – net laikinai – išvykti iš Heidelbergio miesto užsieniečių reikalų tarnybos aptarnaujamos teritorijos, tačiau 2015 m. birželio mėn. pradžioje jis tai padarė“.

66. Tačiau svarbu pažymėti, jog pagal Direktyvos 2013/33 5 straipsnį valstybės narės turi informuoti prašytojus raštu ir ta kalba, kurią jie supranta arba, kaip pagrįstai manoma, turi suprasti, apie su priėmimo sąlygomis susijusias jų pareigas²⁶. Darytina išvada, jog jei nesilaikoma šių taisyklių, prieš tarptautinės apsaugos prašytojus negali būti remiamasi ta aplinkybe, kad jie nesilaikė laisvo judėjimo apribojimų.

67. Be to, Direktyvos 2013/32 13 straipsnio 2 dalies a punkte numatyta valstybių narių galimybė įpareigoti tarptautinės apsaugos prašytojus „pranešti apie save kompetentingoms institucijoms arba į jas atvykti asmeniškai nedels[iant] arba nurodytu laiku“²⁷. Manau, kad šis įpareigojimas gali būti svarbus tokiu atveju, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, net jei *Bundesamt* atmetė A. Jawo prašymą kaip nepriimtina ir nurodė jį išsiųsti į Italiją. Iš tiesų, kompetentinga nacionalinė valdžios institucija turi turėti galimybę susisiekti su tarptautinės apsaugos prašytoju, kad būtų įvykdytas jo perdavimas ir jo tarptautinės apsaugos prašymą išnagrinėtų atsakingos valstybės narės valdžios institucijos, kaip numatyta reglamente „Dublinas III“.

68. Iš išdėstytų argumentų matyti, kad jeigu pagal nacionalines nuostatas, kuriomis perkeliama Direktyvos 2013/33 5 straipsnis ir Direktyvos 2013/32 13 straipsnio 2 dalies a punktas, tarptautinės apsaugos prašytojas buvo informuotas²⁸ apie jo teisės laisvai judėti apribojimus ir įpareigojimus atvykti į kompetentingas nacionalines valdžios institucijas, aplinkybė, kad jis ilgesnį laikotarpį negyveno jam paskirtame būste ir šioms valdžios institucijoms buvo nežinoma jo buvimo vieta, todėl buvo negalima įvykdyti planuojamo perdavimo, mano nuomone, yra pakankamas pagrindas pratęsti perdavimo terminą iki aštuoniolikos mėnesių, kaip numatyta reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalyje.

24 Direktyvos 2013/33 7 straipsnio 3 dalis. Minėtos direktyvos 7 straipsnio 4 dalyje nustatyta: Valstybės narės numato galimybę suteikti prašytojams laikiną leidimą išvykti iš 2 ir 3 dalyse minimos gyvenamosios vietos ir (arba) 1 dalyje minimos nustatytos vietos. Sprendimai priimami individualiai, objektyviai ir nešališkai, nurodant priežastis, jei sprendimas yra neigiamas.“

25 Direktyvos 2013/33 7 straipsnio 5 dalis.

26 Prireikus ši informacija *taip pat* gali būti pateikta žodžiu. Šiuo klausimu pažymėtina, kad priėmimo sąlygos apima teisę laisvai judėti.

27 Jungtinės Karalystės vyriausybė pažymėjo, kad „Jungtinėje Karalystėje prieglobsčio prašytojams, kurie nėra sulaikyti, nustatomi tam tikri įpareigojimai, įskaitant įpareigojimą reguliariai atvykti į Vidaus reikalų ministeriją. Daugelis prieglobsčio prašytojų turi atvykti kiekvieną savaitę. Tie prieglobsčio prašytojai, kurių atžvilgiu vykdomos perdavimo procedūros pagal reglamentą „Dublinas III“, turi atvykti kas antrą savaitę, nebent atitinkamas asmuo dalyvauja byloje, kurioje ginčijamas jo išsiuntimas iš šalies, – šiuo atveju jis turi atvykti vieną kartą per mėnesį. Šia procedūra siekiama užtikrinti, kad būtų išsaugotas prieglobsčio prašytojo ir kompetentingų institucijų kontaktas ir kad šios institucijos būtų informuotos apie jo buvimą ir vietą, kurioje jis yra. Galiausiai, šia procedūra užtikrinamas tinkamas reglamento taikymas, nes ji leidžia užtikrinti perdavimų įvykdymą. Be to, Jungtinėje Karalystėje taikoma tokia politika, kad prieglobsčio prašytojas, kuris tris kartus neatvyko į valdžios institucijas, laikomas besislapstančiu. Jungtinė Karalystė mano, kad toks požiūris suteikia nacionalinėms valdžios institucijoms ir prieglobsčio prašytojui pakankamą tikrumą ir tam tikrą lankstumą tuo atveju, jei prieglobsčio prašytojas neatvyksta dėl pateisinamų priežasčių (pavyzdžiui, dėl ligos).“ (šios vyriausybės pastabų 51 ir 52 punktai)

28 Per posėdį *Bundesamt* negalėjo atsakyti į klausimą, ar tokia informacija buvo suteikta. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turės tai patikrinti.

B. Dėl antrojo prejudicinio klausimo

69. Užduodamas antrąjį prejudicinį klausimą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, ar reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antras sakinytis turi būti aiškinamas taip, jog perdavimo terminui pratęsti pakanka, kad prašančioji valstybė narė prieš pasibaigiant šešių mėnesių terminui atsakingą valstybę narę informuotų, jog suinteresuotasis asmuo slapstosi, ir kartu nurodytų ne ilgesnį kaip 18 mėnesių konkretų terminą, per kurį perdavimas bus įvykdytas, ar šešių mėnesių termino pratęsimas galimas tik suinteresuotosioms valstybėms narėms bendrai susitarus nustatyti pratęstą terminą.

70. Pažymėtina, jog reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antrame sakinyje nenumatyta jokia prašančiosios valstybės narės ir atsakingos valstybės narės konsultavimosi²⁹ dėl pagal šią nuostatą leidžiamo termino pratęsimo.

71. Be to, pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 4 dalį įgaliojimai nustatyti vienodas valstybių narių konsultavimosi ir keitimosi informacija sąlygas, visų pirma, perdavimų atidėjimo arba vėlavimo juos atlikti atveju buvo patikėti Komisijai. Šios vienodos sąlygos, be kita ko, yra įtvirtintos įgyvendinimo reglamento 9 straipsnyje.

72. Mano nuomone, iš reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies, siejamos su Reglamentu Nr. 1560/2003 9 straipsniu, matyti, jog nustačius, kad atitinkamas asmuo slapstosi, minėto reglamento 29 straipsnyje numatytas terminas *gali būti*³⁰ vienašališkai prašančiosios valstybės narės pratęstas ne ilgiau kaip iki aštuoniolikos mėnesių, jeigu ji, laikydama šią įgyvendinimo reglamento 9 straipsnyje numatytą taisyklių, nedelsdama *informuoja* kitą valstybę narę, kad perdavimas atidedamas. Pagal Reglamentu Nr. 1560/2003 9 straipsnio 2 dalį ji turi tai padaryti *iki* reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtinto šešių mėnesių termino pabaigos.

73. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, manau, kad reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 2 dalies antras sakinytis ir Reglamentu Nr. 1560/2003 9 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinami taip, jog perdavimo terminui pratęsti pakanka, kad prašančioji valstybė narė prieš pasibaigiant šešių mėnesių terminui atsakingą valstybę narę informuotų, jog suinteresuotasis asmuo slapstosi, ir kartu nurodytų ne ilgesnį kaip 18 mėnesių konkretų terminą, per kurį perdavimas bus įvykdytas.

C. Dėl trečiojo prejudicinio klausimo

74. Trečiuoju prejudiciniu klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo prašo išaiškinti, ar prieglobsčio prašytojo perdavimas atsakingai valstybei narei neleistinas, kai minėtam prašytojui, jei šioje valstybėje narėje jam būtų suteiktas tarptautinės apsaugos statusas, kyla didelė grėsmė patirti nežmonišką ir žeminamą elgesį, kaip jis suprantamas pagal Chartijos 4 straipsnį, atsižvelgiant į nuspėjamas jo gyvenimo sąlygas toje valstybėje. Antra, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, ar toks klausimas patenka į Sąjungos teisės taikymo sritį. Trečia, jis užduoda klausimą dėl kriterijų, kuriais reikėtų remtis vertinant asmens, kuriam suteikta tarptautinė apsauga, gyvenimo sąlygas.

75. Vieną po kitos išnagrinėsiu šio prejudicinio klausimo antrą, pirmą ir trečią dalis.

²⁹ Žr., *a contrario*, reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnio 1 dalį, kurioje tiesiogiai numatytas konsultavimasis tarp atitinkamų valstybių narių.

³⁰ Šešių mėnesių termino pratęsimas nėra automatiškas.

1. Išankstinės pastabos

76. Remiantis Teisingumo Teismo suformuota jurisprudencija Sąjungos antrinės teisės taisyklės, įskaitant reglamento „Dublinas III“ nuostatas, turi būti aiškinamos ir taikomos taip, kad būtų paisoma Chartijoje užtikrintų pagrindinių teisių. Šiuo atžvilgiu Chartijos 4 straipsnyje numatytas nežmoniško ar žeminamo elgesio arba baudimo uždraudimas yra labai svarbus, kiek tai yra absoliutus draudimas, nes jis glaudžiai susijęs su jos 1 straipsnyje nurodytu žmogaus orumo gerbimu³¹.

77. Bendra Europos prieglobsčio sistema buvo sukurta tokiomis aplinkybėmis, kurios leidžia daryti prielaidą, kad visos joje dalyvaujančios valstybės – ir valstybės narės, ir trečiosios šalys – gerbia pagrindines teises, įskaitant Ženevos konvencija ir EŽTK grindžiamas teises, ir kad valstybės narės šiuo atžvilgiu gali pasitikėti viena kita. Vadovaudamasis šiuo tarpusavio pasitikėjimo principu Sąjungos teisės aktų leidėjas priėmė reglamentą „Dublinas III“. Teisingumo Teismas nusprendė, jog tokiomis aplinkybėmis darytina prielaida, kad prieglobsčio prašytojams kiekvienoje valstybėje narėje taikoma tvarka atitinka Chartijos, Ženevos konvencijos ir EŽTK reikalavimus³².

78. Nepaisydamas šios atitikties prezumpcijos, Teisingumo Teismas taip pat nusprendė, jog negalima atmesti galimybės, kad konkrečioje valstybėje narėje faktiškai gali kilti didelių tokios sistemos veikimo problemų, o tai reiškia, kad būtų rimtas pavojus, jog perdavimo tokiai valstybei narei atveju su prieglobsčio prašytojais būtų elgiamasi neatsižvelgiant į jų pagrindines teises³³.

79. 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865) 99 punkte Teisingumo Teismas aiškiai patikslina, kad „[reglamento „Dublinas III“] taikymas remiantis nenuginčijama prezumpcija, kad įprastomis aplinkybėmis už prieglobsčio prašytojo prašymo nagrinėjimą atsakingoje valstybėje narėje bus gerbiamos jo pagrindinės teisės, yra nesuderinamas su valstybių narių pareiga aiškinti ir taikyti [reglamentą „Dublinas III“] atsižvelgiant į pagrindines teises“.

80. Taigi ši atitikties prezumpcija yra nuginčijama.

81. 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865, 86–94 ir 106 punktai) Teisingumo Teismas pažymėjo, kad pagal Dublino sistemą prieglobsčio prašytojų perdavimas tam tikromis aplinkybėmis gali būti nesuderinamas su Chartijos 4 straipsnyje numatytu draudimu. Taigi jis nusprendė, kad prieglobsčio prašytojui kyla reali nežmoniško ar žeminamo elgesio grėsmė, kaip tai suprantama pagal šį straipsnį, kai jis perduodamas į valstybę narę, dėl kurios yra rimtas pagrindas manyti, jog joje yra *sisteminių prieglobsčio procedūros ir prašytojų priėmimo sąlygų trūkumų*. Todėl, atsižvelgiant į minėtame straipsnyje numatytą draudimą, pagal Dublino sistemą valstybės narės privalo nevykdyti perdavimų į valstybę narę, kai jos negali nežinoti apie tokių trūkumų joje buvimą³⁴.

82. 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimas *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865) buvo priimtas susiklosčius tokiai pat situacijai, kaip ir ta, kuri buvo nagrinėta 2011 m. sausio 21 d. EŽTT sprendime *M. S. S. prieš Belgiją ir Graikiją*³⁵ ir buvo susijusi su EŽTK 3 straipsniu, t. y. Belgijos valdžios institucijoms perduodant prieglobsčio prašytoją Graikijai, kuri buvo už jo prašymo

31 Žr. 2017 m. vasario 16 d. Sprendimą *C. K. ir kt.* (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, 59 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Prieglobsčio prašytojams suteiktos teisės buvo sustiprintos reglamentu „Dublinas III“. Šiuo klausimu žr. 2016 m. birželio 7 d. Sprendimą *Ghezalbash* (C-63/15, EU:C:2016:409, 34 punktas). Teisingumo Teismo teigimu, Chartijos 4 straipsnyje numatytas nežmoniško ar žeminamo elgesio draudimas atitinka draudimą, įtvirtintą EŽTK 3 straipsnyje, todėl, vadovaujantis Chartijos 52 straipsnio 3 dalimi, jo esmė ir apimtis yra tokie patys kaip pagal šią konvenciją (2017 m. vasario 16 d. Sprendimo *C. K. ir kt.*, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, 67 punktas). Be to, iš EŽTK 15 straipsnio 2 dalies matyti, kad negalima jokia EŽTK 3 straipsnio išimtis, ir Teisingumo Teismas yra patvirtinęs, jog į Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudenciją, susijusią su EŽTK 3 straipsniu, turi būti atsižvelgta aiškinant Chartijos 4 straipsnį (2017 m. vasario 16 d. Sprendimo *C. K. ir kt.*, C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, 68 punktas).

32 Šiuo klausimu žr. 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865, 78–80 punktai).

33 Žr. 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865, 81 punktas).

34 Žr. 2017 m. vasario 16 d. Sprendimą *C. K. ir kt.* (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, 60 punktas ir nurodyta jurisprudencija).

35 CE:ECHR:2011:0121JUD003069609.

nagrinėjamą atsakinga valstybė narė³⁶. 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865) 88 punkte Teisingumo Teismas konstatavo, jog EŽTT nusprendė, be kita ko, kad Belgijos Karalystė pažeidė EŽTK 3 straipsnį, pirma, dėl ieškovui kilusios grėsmės, kurią lėmė prieglobsčio procedūros Graikijoje trūkumai, nes Belgijos valdžios institucijos žinojo arba turėjo žinoti, kad nebuvo jokios garantijos, jog Graikijos valdžios institucijos atidžiai išnagrinės jo prieglobsčio prašymą, ir, antra, dėl, žinant visas aplinkybes, ieškovui sudarytų sulaikymo ir gyvenimo sąlygų, kurios prilygo žeminamam elgesiui³⁷.

83. Nors 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865) suformuota jurisprudencija dėl sisteminių prieglobsčio procedūros ir prašytojų priėmimo sąlygų trūkumų buvimo prašomojoje valstybėje narėje buvo kodifikuota 2013 m. reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalyje, Teisingumo Teismas vis dėlto nusprendė, jog iš to negalima daryti išvados, kad bet koks atsakingos valstybės narės padarytas pagrindinės teisės pažeidimas turės įtakos kitų valstybių narių įsipareigojimams laikytis [reglamento „Dublinas III“] nuostatų³⁸. Iš tiesų, tai, kad dėl menkiausio bendrą Europos prieglobsčio sistemą reglamentuojančių normų pažeidimo būtų galima užkirsti kelią bet kokiam prieglobsčio prašytojo perdavimui įprastomis aplinkybėmis atsakingai valstybei narėi, būtų nesuderinama su [reglamento „Dublinas III“] tikslais ir sistema³⁹.

84. Dėl grėsmės, susijusios su tarptautinės apsaugos prašytojo *pačiu perdavimu*, 2017 m. vasario 16 d. Sprendimo *C. K. ir kt.* (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127) 65 punkte Teisingumo Teismas nusprendė, kad jis gali būti vykdomas tik užtikrinus sąlygas, kad suinteresuotajam asmeniui dėl šio perdavimo nebūs realios grėsmės patirti nežmonišką ar žeminamą elgesį, kaip tai suprantama pagal Chartijos 4 straipsnį. Šiuo atveju Teisingumo Teismas atsižvelgė į itin sunkią prieglobsčio prašytojo sveikatos būklę⁴⁰, kuri galėjo nulemti tai, kad jis negalėtų būti perduotas kitai valstybei narėi, net nesant sisteminių prieglobsčio procedūros ir prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygų trūkumų prašančiojoje valstybėje narėje.

36 Pažymėtina, kad, nagrinėdamas tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo sąlygas Graikijoje, EŽTT atsižvelgė į įpareigojimus, tenkančius Graikijos valdžios institucijoms pagal 2003 m. sausio 27 d. Tarybos direktyvą 2003/9/EB, nustatančią minimalias normas dėl prieglobsčio prašytojų priėmimo (OL L 31, 2003, p. 18; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 101). (2011 m. sausio 21 d. EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*, CE:ECHR:2011:0121JUD003069609, 263 punktas).

37 Savo sprendime EŽTT padarė išvadą, kad *itin didelio materialinio skurdo* situacija gali sukelti klausimų dėl atitikties EŽTK 3 straipsniui. Toliau jis konstatavo, kad situacija, kurioje atsidūrė atitinkamas pareiškėjas, buvo itin sunki. EŽTT pažymėjo, kad „[pareiškėjas paaikino, kad] ištisus mėnesius gyveno visiškame skurde ir negalėjo patenkinti elementariausių savo poreikių: pavalgyti, nusiprausti ir turėti gyvenamąją vietą. Prie to prisidėjo nuolatinis nerimas dėl baimės būti užpultam ir aplėštam, taip pat jokių vilčių, kad situacija galėtų pagerėti, nebuvimas.“ (2011 m. sausio 21 d. EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*, CE:ECHR:2011:0121JUD003069609, 252–254 punktai). Šio sprendimo 263 punkte EŽTT konstatuoja, kad Graikijos valdžios institucijos „tinkamai neatsižvelgė į pareiškėjo kaip prieglobsčio prašytojo pažeidžiamumą ir dėl savo neveikimo yra atsakingos už sąlygas, kuriomis jis gyveno ištisus mėnesius, t. y. gatvėje, be lėšų, be vandentiekio, neturėdamas jokios galimybės patenkinti savo svarbiausių poreikių. Teismas mano, kad pareiškėjas buvo žeminamo elgesio, rodančio, kad buvo negerbiamas jo orumas, auka ir kad dėl šios situacijos, be jokių abejonių, jis jautė baimę, nerimą ir pažeminimą, galinčius sukelti nevilties jausmą. Jis mano, kad tokios gyvenimo sąlygos kartu su ilgą laiką besitęsiančiu netikrumu ir nesant jokių vilčių, kad situacija galėtų pagerėti, pasiekė tokį sunkumo lygį, kurio reikalaujama pagal [EŽTK] 3 straipsnį.“

38 Žr. 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865, 82 punktas).

39 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimas *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865, 84 punktas).

40 2017 m. vasario 16 d. Sprendimas *C. K. ir kt.* (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, 71, 73 ir 96 punktai). Toje byloje Teisingumo Teismas nusprendė, kad nebuvo pagrįstų priežasčių manyti, jog prieglobsčio procedūra ir tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo sąlygos atsakingoje valstybėje narėje turėjo sisteminių trūkumų. Tačiau Teisingumo Teismas padarė išvadą, jog negalima atmesti galimybės, kad itin sunkios sveikatos būklės prieglobsčio prašytojo perdavimas savaime galėtų suinteresuotajam asmeniui kelti realią nežmonišką ar žeminamą elgesio, kaip tai suprantama pagal Chartijos 4 straipsnį, grėsmę ir taip galėtų būti neatsižvelgiant į priėmimo ir paslaugų kokybę už prieglobsčio prašymo nagrinėjamą atsakingoje valstybėje narėje. Teisingumo Teismas nusprendė, kad prieglobsčio prašytojo perdavimas pripažintinas nežmonišku ir žeminamam elgesiui, kaip tai suprantama pagal minėtą straipsnį, tokiomis aplinkybėmis, kai itin sunkios fizinės ar psichinės būklės prieglobsčio prašytojo perdavimas galėtų sukelti tikrą ir pagrįstą pavojų, kad žymiai ir negrįžtamai pablogės suinteresuotojo asmens sveikatos būklė. Teisingumo Teismas pridūrė, jog perduodančiosios valstybės narės institucijos ir prireikus jos teismai turi išsiaiškinti visas dideles abejones dėl perdavimo poveikio suinteresuotojo asmens sveikatos būklei ir imtis visų reikalingų atsargumo priemonių, kad perdavimo sąlygos būtų tinkamos ir pakankamos, atsižvelgiant į šio asmens sveikatos būklę. Jeigu dėl itin sunkaus susijusio prieglobsčio prašytojo susirgimo minėtų atsargumo priemonių nepakaktų tam, kad būtų galima užtikrinti, kad jo perdavimas nesukeltų realaus pavojaus, kad žymiai ir negrįžtamai pablogės jo sveikatos būklė, susijusios valstybės narės institucijos privalo sustabdyti šio asmens perdavimą, kol jo būklė vėl bus tokia, kad būtų galima jį perduoti.

85. Iš esmės šio sprendimo 91 punkte Teisingumo Teismas aiškiai atmetė Komisijos argumentą, jog iš reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalies matyti, kad tik sisteminiai trūkumai atsakingoje valstybėje narėje gali turėti įtakos pareigai perduoti prieglobsčio prašytoją atsakingai valstybei narei⁴¹.

86. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas pabrėžė Chartijos 4 straipsnio, draudžiančio visų formų nežmonišką ar žeminamą elgesį, bendrą pobūdį ir tai, kad su šio draudimo absoliučiu pobūdžiu būtų akivaizdžiai nesuderinama, jei valstybės narės galėtų neatsižvelgti į prieglobsčio prašytojui kylančią realią ir pagrįstą grėsmę patirti nežmonišką ir žeminamą elgesį vadovaudamosi tuo, kad ši grėsmė kyla ne dėl sisteminių trūkumų atsakingoje valstybėje narėje⁴².

87. 2017 m. vasario 16 d. Sprendimo *C. K. ir kt.* (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127) 95 punkte patikslinta, jog galimybės įvykdyti perdavimą nebuvimas tokiomis aplinkybėmis, kaip nagrinėtos šioje byloje, „visiškai atitinka tarpusavio pasitikėjimo principą, nes juo ne tik nedaroma poveikio prielaidai dėl pagrindinių teisių gerbimo kiekvienoje valstybėje narėje, bet ir užtikrinama, kad valstybės narės tinkamai atsižvelgtų į šiame sprendime nagrinėjamas išimtines aplinkybes. Jeigu valstybė narė vis dėlto perduotų prieglobsčio prašytoją tokiomis aplinkybėmis, toks nežmoniškas ar žeminantis elgesys nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nebūtų priskirtinas atsakingai valstybei narei – jis būtų priskirtinas tik pirmajai valstybei narei.“⁴³

88. Šis išmintingas požiūris, kuriuo pabrėžiama pagrindinių principų ir žmogaus teisių apsauga, atitinka ir EŽTT jurisprudenciją. Iš tiesų, 2014 m. lapkričio 4 d. Sprendimo *Tarakhel prieš Šveicariją*, CE:ECHR:2014:1104JUD002921712, 126 punkte šis teismas primena, „kad nacionalinė institucija būtina turi atidžiai išnagrinėti asmens skundą, jog dėl išsiuntimo į trečiąją šalį jam kils grėsmė patirti [EŽTK] 3 straipsnyje draudžiamą elgesį“.

89. Kitaip nei kalbant apie aplinkybes, susiklosčiusias bylose, kuriose buvo priimtas 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimas *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865) ir 2017 m. vasario 16 d. Sprendimas *C. K. ir kt.* (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127), ir susijusias pirmuoju atveju – su sisteminiais prieglobsčio procedūros ir prašytojų priėmimo sąlygų trūkumais, o antruoju – su pačiu tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimu, dabar nagrinėjamoje byloje kyla klausimas dėl situacijos, kuri gali susiklostyti *po* tarptautinės apsaugos suteikimo atsakingoje valstybėje narėje, vertinimo.

90. Šitos visiškai naujos aplinkybės Teisingumo Teismas dar nenagrinėjo.

41 Pažymiu, kad savo 2014 m. lapkričio 4 d. Sprendime *Tarakhel prieš Šveicariją*, CE:ECHR:2014:1104JUD002921712, EŽTT nusprendė, jog siekiant patikrinti, ar tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimas pagal Dublino sistemą reikštų nežmonišką ar žeminamą elgesį, reikia nustatyti, ar, atsižvelgiant į bendrą situaciją, susijusią su prieglobsčio prašytojų priėmimo atsakingoje valstybėje narėje priemonėmis, ir į konkrečią pareiškėjų situaciją, yra rimtų ir pagrįstų priežasčių manyti, kad į Italiją išsiųstiems pareiškėjams kyla grėsmė patirti EŽTK 3 straipsnui prieštaraujantį elgesį. EŽTT nusprendė, kad atitinkamu laikotarpiu situacija Italijoje visiškai negalėjo būti palyginta su situacija Graikijoje, buvusia tuo metu, kai buvo priimtas 2011 m. sausio 21 d. Sprendimas *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*, CE:ECHR:2011:0121JUD003069609, ir kad tuo metu nagrinėtoje byloje negali būti taikomas toks pat požiūris kaip byloje, kurioje buvo priimtas minėtas sprendimas. Tačiau EŽTT nusprendė, kad jei pareiškėjai (pora su šešiais nepilnamečiais vaikais, kuriems buvo taikoma speciali apsauga atsižvelgiant į jų ypatingus poreikius ir itin didelį pažeidžiamumą) būtų išsiųsti į Italiją Šveicarijos valdžios institucijoms prieš tai negavus konkrečios Italijos valdžios institucijų garantijos, kad, pirma, jais bus pasirūpinta atsižvelgiant į vaikų amžių ir, antra, bus išlaikyta šeimos vienybė, tai būtų EŽTK 3 straipsnio pažeidimas.

42 Žr. 2017 m. vasario 16 d. Sprendimą *C. K. ir kt.* (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, 93 punktas).

43 Išskirta mano.

2. Dėl trečiojo prejudicinio klausimo antros dalies⁴⁴

a) Šalių pastabos

91. Italijos vyriausybė pateikė pastabas tik dėl trečiojo prejudicinio klausimo. Ji mano, kad tokie atsakingai valstybei narei priskiriami tariami sisteminiai trūkumai, kuriuos išdėstė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, iš tikrųjų yra susiję su šioje valstybėje galiojančia socialinės apsaugos sistema ir jais negali būti pažeistas Chartijos 4 straipsnis, o tik tam tikru atveju gali būti pažeisti Chartijos 34 ir 35 straipsniai ir Direktyvos 2011/95 nuostatos.

92. Italijos vyriausybės teigimu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi hipotetiniais „sisteminiais trūkumais“, kurie susiję ne su prieglobsčio procedūra ir ne su prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygomis, o su vėlesniu etapu, t. y. prieglobsčio prašytojų, kuriems buvo suteikta tarptautinė apsauga, gyvenimu valstybės narės teritorijoje. Taigi, nurodyta grėsmė atrodo hipotetinė, nes A. Jawo situacija – tai prieglobsčio prašytojo, kurio tarptautinės apsaugos prašymas dar nebuvo išnagrinėtas ir dėl kurio dar nepriimtas sprendimas, situacija.

93. Vokietijos vyriausybės teigimu, remiantis suformuota Teisingumo Teismo jurisprudencija, Sąjungos antrinės teisės normos, įskaitant reglamento „Dublinas III“ nuostatas, turi būti aiškinamos ir taikomos paisant Chartijoje užtikrintų pagrindinių teisių.

94. Šiuo pagrindu Vokietijos vyriausybė mano, kad asmens, kurio teisė gauti tarptautinę apsaugą buvo pripažinta, gyvenimo sąlygos turi būti vertinamos atsižvelgiant į Direktyvą 2011/95. Ji pažymi, kad nors Direktyvoje 2013/33 yra įtvirtintos minimalios vienodos normos dėl tarptautinės prieglobsčio prašytojų priėmimo, pagal Direktyvą 2011/95 ir Ženevos konvenciją yra numatyta, kad atsakingoje valstybėje narėje trečiosios valstybės piliečiams turi būti taikomas nacionalinis arba toks pat vertinimas kaip ir jos piliečiams. Vokietijos vyriausybės teigimu, „[i] ši ypatumą <...> turi būti atsižvelgta vertinant gyvenimo sąlygas tų asmenų, kurių teisė gauti tarptautinę apsaugą buvo pripažinta, kai reikia nustatyti, ar šios gyvenimo sąlygos yra priimtinos, atsižvelgiant į Chartijos 4 straipsnį. Tai, kad buvo pasirinktas toks nukrypti leidžiantis reglamentavimo būdas⁴⁵, daro poveikį ir Sąjungos pagrindinių teisių taikymo sričiai. Iš tiesų, Sąjungos pagrindinės teisės pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalies pirmą sakinį taikomos tik tuomet, kai yra įgyvendinama Sąjungos teisė. Taigi, priemonės, kurių neapima [Direktyva 2011/95] ir kurias valstybės narės taiko veikdamos pagal savo kompetenciją, nepatenka į Chartijos taikymo sritį, [ir] pirminės teisės (šiuo atveju – Chartijos 4 straipsnio) kriterijus taikytinas tik tuomet, kai pagal antrinę Sąjungos teisę yra nustatyti įpareigojimai valstybėms narėms.“

95. Vokietijos vyriausybė priduria, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi klaidingu Sąjungos pagrindinių teisių taikymo srities aiškinimu, kai teigia, jog vertindamas asmenų, kurių teisė gauti tarptautinę apsaugą buvo pripažinta, gyvenimo sąlygas nacionalinis teismas gali nagrinėti ne tik tai, ar užtikrintas pagrindinis teisių lygis, kurio Sąjungos teisėje reikalaujama pagal Direktyvą 2011/95, bet ir galimo Chartijos 4 straipsnio pažeidimo klausimą. Be to, Vokietijos vyriausybės teigimu, nagrinėti prieglobsčio prašymą iš esmės turi atsakinga valstybė narė, todėl neaišku, kokių faktinių pagrindų perdavimą vykdanči valstybė narė galėtų atlikti šį nagrinėjimą ir užtikrintai nustatyti, ar atsakinga valstybė narė pripažins asmens teisę gauti apsaugą, ar jos nepripažins.

⁴⁴ Kaip nurodžiau šios išvados 75 punkte, iš pradžių išnagrinėsiu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo trečiojo klausimo antrą dalį.

⁴⁵ T. y. taikomas toks pat vertinimas kaip ir atitinkamos valstybės piliečiams, o ne minimalios vienodos normos.

96. Nyderlandų vyriausybės teigimu, prašančioji valstybė narė negali būti atsakinga už nežmonišką ar žeminamą elgesį, kaip jis suprantamas pagal Chartijos 4 straipsnį, kuri tarptautinės apsaugos prašytojas gali patirti vėlesniu nei prieglobsčio procedūra laikotarpiu, nes perdavimas tiesiogiai nesukelia prašytojui šio elgesio grėsmės. Atsakomybė už situaciją, kurioje tarptautinės apsaugos prašytojas „atsidurs *po* prieglobsčio procedūros įvykdymo, tenka *išimtinai* valstybei narei, kuri pagal reglamentą „Dublinas III“ yra atsakinga už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą ir turi prisiimti su tuo susijusius išpareigojimus“.

97. Jungtinės Karalystės teigimu, akivaizdu, jog, jeigu prieglobsčio prašytojui būtų suteikta galimybė ginčyti sprendimą dėl perdavimo remiantis gyvenimo atsakingoje valstybėje narėje sąlygomis po tarptautinės apsaugos suteikimo, tai gerokai viršytų Dublino sistemos taikymo ribas. Pirma, reglamento „Dublinas III“ tekstas nepatvirtina šio plataus aiškinimo. Antra, Dublino sistema skirta už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą atsakingai valstybei narei nustatyti ir nesusijusi su prieglobsčio prašymo nagrinėjimo rezultatu ar prieglobsčio prašytojų padėtimi po tarptautinės apsaugos suteikimo, jei prašymas tenkintas. Trečia, neaišku, koks sprendimas bus priimtas dėl prieglobsčio prašymo po to, kai prieglobsčio prašytojas atsiduria atsakingoje valstybėje narėje. Ketvirta, Jungtinės Karalystės vyriausybė mano, kad ginčijant sprendimą yra skubota remtis gyvenimo sąlygomis po tarptautinės apsaugos suteikimo. Ji pažymi, kad gali praeiti daug laiko iki perdavimo įvykdymo ir prieglobsčio prašymo išnagrinėjimo, todėl per šį laikotarpį gyvenimo sąlygos taip pat gali gerokai pasikeisti. Jungtinės Karalystės vyriausybės teigimu, jei tarptautinės apsaugos prašytojas po šios apsaugos suteikimo susiduria su grėsme patirti Chartijos 4 straipsniui prieštaraujantį elgesį ir jei Sąjungos teisė yra taikytina, jis gali reikalauti teisminės apsaugos priimančiojoje valstybėje narėje.

98. Vengrijos vyriausybė mano, kad reglamento „Dublinas III“ taikymo sritis apima laikotarpį, kuriuo vykdoma už tarptautinės apsaugos prašymą atsakingos valstybės narės nustatymo procedūra, ir, atvirkščiai, jame nėra numatyta vėlesniam laikotarpiui taikytinų taisyklių. Minėtos vyriausybės teigimu, aplinkybės, kurios susiklosto po perdavimo ir tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimo, neatitinka nė vienos iš aplinkybių, kurios turi būti išnagrinėtos pagal reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalį. Ji pažymi, kad gyvenimo sąlygos po prašymo išnagrinėjimo negali būti objektyviai įvertintos, nes valstybių narių socialinės sistemos nėra panašios ir nėra jokio nacionaliniu lygmeniu pasirinkto sprendimo būdo, kurio tinkamumas negalėtų būti ginčijamas. Tos pačios vyriausybės teigimu, taip pat iš esmės gali būti keliamas klausimas dėl to, kaip nacionalinė institucija ar nacionalinis teismas galėtų pagrįsti savo sprendimą atsisakyti įvykdyti perdavimą pagal „Dublino“ procedūrą, nes reikėtų iš anksto išnagrinėti, ar, pirma, prašytojas atsakingos valstybės narės bus pripažintas pabėgėliu ir, antra, yra reali grėsmė, kad gyvenimo sąlygos gali būti netinkamos, konkrečiu atveju.

99. Komisija mano, kad pagal reglamentą „Dublinas III“, net siejamą su Chartijos 4 straipsniu, nereikalaujama, kad valstybės narės, pirma, nagrinėtų klausimą, ar asmenims, kuriems bus suteikta tarptautinė apsauga, kyla konkreti grėsmė *po* prieglobsčio procedūros pabaigos patirti skurdą ir todėl patirti žmogaus orumui prieštaraujantį elgesį vykdant perdavimo procedūras pagal minėtą reglamentą, ir, antra, sustabdytų konkrečius perdavimus dėl tokių priežasčių. Atvirkščiai, ji mano, kad tol, kol atsakinga valstybė narė asmenų, kuriems suteikta apsauga, atžvilgiu vykdo savo pareigas pagal Ženevos konvenciją ir Direktyvą 2011/95, t. y. visų pirma faktiškai suteikia jiems *lygias* galimybes naudotis švietimo paslaugomis, įsidarbinti, gauti socialinę paramą, apsigyventi ir gauti sveikatos priežiūros paslaugas, kitos valstybės narės gali pasitikėti tuo, kad ši valstybė ir visa jos visuomenė deda pakankamai pastangų, kad net skurstantys asmenys nepatirtų nežmoniško ar žeminamo elgesio, kaip tai suprantama pagal Chartijos 4 straipsnį.

b) Analizė

100. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo klausia, ar į Sąjungos teisės taikymo sritį patenka tai, kad prieš imdamasi perdavimo prašančioji valstybės narė turėtų išnagrinėti, ar yra reali ir pagrįsta grėsmė, kad prašomoje valstybėje narėje suinteresuotasis asmuo patirs nežmonišką ar žeminamą elgesį po galimo tarptautinės apsaugos suteikimo, ar, atvirkščiai, ji gali nuspręsti, kad ši grėsmė yra pernelyg nutolusi ir todėl būtų skubota ją nagrinėti ir į ją atsižvelgti⁴⁶.

101. Chartijos 51 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad jos nuostatos skirtos valstybėms narėms tais atvejais, kai šios įgyvendina Sąjungos teisę. Darytina išvada, jog valstybės narės turi paisyti Chartijos 4 straipsnio, susijusio su nežmoniško ar žeminamo elgesio ir baudimo draudimu, tuomet, kai jos perduoda tarptautinės apsaugos prašytoją atsakingai valstybei narei pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnį⁴⁷.

102. Tačiau, kai valstybė narė imasi tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimo, ji įgyvendina reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnį, o ne Direktyvos 2011/95 nuostatas. Darytina išvada, jog šiuo atveju neturi reikšmės Vokietijos vyriausybės pastabos, kad Chartija šioje byloje netaikytina, jei pagal Direktyvą 2011/95 nėra nustatyta reikalavimų valstybėms narėms.

103. Dėl Italijos vyriausybės pastabų, susijusių su Chartijos 34 ir 35 straipsniais, pažymėtina, jog prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neuždavė klausimų dėl šių nuostatų. Be to, aš manau, kad galimas šių nuostatų taikymas negali paneigti Chartijos 4 straipsnio taikymo svarbos.

104. Be to, kad Chartijos 4 straipsnyje numatytas bendro pobūdžio ir absoliutus draudimas patvirtina, jog ši nuostata turi būti taikoma plačiai, taip pat primintina, kad 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865) Teisingumo Teismas konstatavo, jog *bendra Europos prieglobsčio sistema* yra grindžiama tarpusavio pasitikėjimu ir prezumpcija, kad kitos valstybės narės laikosi Sąjungos teisės ir konkrečiai pagrindinių teisių, todėl tarptautinės apsaugos prašytojai iš principo gali būti perduoti kompetentingai valstybei narei remiantis Dublino sistema.

105. Šiuo klausimu iš 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimo *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865) 84 ir 85 punktų matyti, kad nagrinėdamas bendrą Europos prieglobsčio sistemą Teisingumo Teismas atsižvelgė ne tik į Direktyvą 2003/9, bet ir į 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyvą 2004/83/EB dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo pabėgėliams ar asmenims, kuriems reikalinga tarptautinė apsauga, jų statuso ir suteikiamos apsaugos pobūdžio būtiniausių standartų⁴⁸, taip pat į 2005 m. gruodžio 1 d. Tarybos direktyvą 2005/85/EB, nustatančią būtiniausius reikalavimus dėl pabėgėlio statuso suteikimo ir panaikinimo tvarkos valstybėse narėse⁴⁹.

46 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad bendra Europos prieglobsčio sistema siekiama sureguliuoti ne tik tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo ir tokios apsaugos suteikimo etapą. Šia sistema taip pat turi būti atsižvelgiama ir į asmenis, kuriems po atsakingoje valstybėje narėje įvykdytos procedūros, suteikiamas tarptautinės apsaugos statusas. Šis teismas mano, kad vertinant, ar valstybėje narėje esama sisteminių trūkumų, kaip tai suprantama pagal reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalies antrą pastraipą, negalima apsiriboti atsakymu į klausimą, ar tokių trūkumų neturi priėmimo sąlygos per pačią procedūrą, o turi būti atsižvelgiama ir į padėtį procedūrai pasibaigus. „Neišvengiama šio aiškinimo pasekmė yra ta, kad sisteminiai, su žmogaus orumu nesuderinami trūkumai net ir viename etape apskritai lemia, jog suinteresuotieji asmenys negali būti išsiunčiami procedūrai vykdyti iš principo už tai atsakingoje valstybėje narėje, jei dėl to jiems kiltų reali rizika patirti blogą elgesį, apibūdintą [Chartijos] 4 straipsnyje.“

47 Žr. šiuo klausimu 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865, 64–69 punktai).

48 OL L 304, 2004, p. 12; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 7 t., p. 96. Direktyva 2004/83 buvo panaikinta ir pakeista Direktyva 2011/95.

49 OL L 326, 2005, p. 13. Direktyva 2005/85 buvo panaikinta ir pakeista Direktyva 2013/32.

106. Reikia pabrėžti, kad Direktyvoje 2004/83, kaip ir ją pakeitusioje Direktyvoje 2011/95, buvo įtvirtintos asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga⁵⁰, taikomo vertinimo taisyklės ir, be kita ko, buvo numatytos minimalios normos dėl suinteresuotojo asmens galimybės gauti švietimo paslaugas, socialinę paramą, sveikatos priežiūros paslaugas ir apsigyventi. Pagrindinėje byloje nagrinėjama kaip tik galimybė naudotis šiomis socialinėmis teisėmis Italijoje.

107. Be to, tarptautinės apsaugos prašymų nagrinėjimas ir galimas šios apsaugos suteikimas akivaizdžiai išplaukia iš atsakingos valstybės narės nustatymo pagal reglamentą „Dublinas III“.

108. Nors kiekvienam etapui taikomi specialūs terminai ir taisyklės, manau, kad atsakingos valstybės narės nustatymas, tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimas ir galimas šios apsaugos suteikimas sudaro bendros Europos prieglobsčio sistemos visumą. Iš tiesų, visi šie atskiri etapai eina vienas po kito ir yra neatsiejamai susiję. Tokiomis aplinkybėmis, kaip pagrindinėje byloje, kai remiamasi nežmoniško ir žeminamo elgesio atsakingoje valstybėje narėje grėsme, etapų, susijusių su tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimu, jo priėmimu ir jo prašymo nagrinėjimu, atskyrimas nuo etapo, susijusio su tarptautinės apsaugos suteikimu, būtų dirbtinas, atsižvelgiant, be kita ko, į tai, kad visi šie etapai laiko atžvilgiu nėra nutolę⁵¹. Darytina išvada, jog tuomet, kai sprendimas dėl perdavimo ginčijamas remiantis realia Chartijos 4 straipsnio pažeidimo grėsme po tarptautinės apsaugos suteikimo, mano nuomone, tai nereiškia, kad tokios grėsmės vertinimas šiame etape būtų skubotas.

109. Be to, Vengrijos ir Vokietijos vyriausybių argumentą, kad valstybės narės neturi galimybių patikrinti asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, gyvenimo sąlygų kitose valstybėse narėse, reikia atmesti, kadangi valstybės narės, prieš vykdydamos tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimą pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnį, privalo įvertinti atsakingos valstybės narės prieglobsčio procedūrą ir priėmimo sąlygas atsižvelgdamos į Chartijos 4 straipsnį, jei teigiama, kad pastarojoje valstybėje narėje yra sisteminių trūkumų⁵². Toks atsakomybės atsisakymas taip pat akivaizdžiai prieštarauja EŽTT jurisprudencijai, pagal kurią nacionalinė institucija įpareigojama „atidžiai išnagrinėti“ [asmens skundą]⁵³.

110. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, manau, kad į Sąjungos teisės taikymo sritį patenka klausimas, ar tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimas atsakingai valstybei narei pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnį yra neleistinas, kai minėtam prašytojui, jei šioje valstybėje jam bus suteikta tarptautinė apsauga, kyla reali ir pagrįsta grėsmė patirti Chartijos 4 straipsnyje nurodytą elgesį, atsižvelgiant į nuspėjamas jo gyvenimo sąlygas toje valstybėje.

3. Dėl trečiojo prejudicinio klausimo pirmos dalies

111. Mano nuomone, iš mano atsakymo į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo trečiojo klausimo antrą dalį ir ypač iš to, kad Chartijos 4 straipsnyje numatytas nežmoniško ir žeminamo elgesio draudimas yra bendro ir absoliutaus pobūdžio, matyti, jog į trečiojo klausimo pirmą dalį turi būti atsakyta taip, kad tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimas atsakingai valstybei narei pagal reglamento „Dublinas III“ 29 straipsnį neleistinas, kai minėtam prašytojui, jei šioje valstybėje jam būtų suteiktas tarptautinės apsaugos statusas, kyla didelė Chartijos 4 straipsnyje nurodyto elgesio grėsmė, atsižvelgiant į nuspėjamas jo gyvenimo sąlygas toje valstybėje. Todėl tarptautinės apsaugos

50 Arba papildoma apsauga.

51 Iš tiesų, pagal Direktyvos 2013/32 31 straipsnio 3 dalį „[v]alstybės narės užtikrina, kad nagrinėjimo procedūra būtų baigta per šešis mėnesius nuo prašymo pateikimo dienos“. Remiantis ta pačia nuostata *šešių mėnesių terminas pradedamas skaičiuoti nuo tada, kai pagal reglamentą „Dublinas III“ nustatoma už prašymo nagrinėjimą atsakinga valstybė narė*, prašytojas yra tos valstybės teritorijoje ir yra kompetentingos institucijos žinioje.

52 Žr. reglamento „Dublinas III“ 3 straipsnio 2 dalies antrą pastraipą.

53 Žr. 2014 m. lapkričio 4 d. Sprendimo *Tarakhel prieš Šveicariją* (CE:ECHR:2014:1104JUD002921712) 126 punktą.

prašytojo perdavimas pagal reglamentą „Dublinas III“ gali būti įvykdytas tik tomis sąlygomis, kai nėra tikimybės, jog dėl šio perdavimo suinteresuotajam asmeniui po tarptautinės apsaugos suteikimo atsirastų reali ir pagrįsta nežmoniško ar žeminamo elgesio, kaip jis suprantamas pagal Chartijos 4 straipsnį, grėsmė.

4. Trečiojo prejudicinio klausimo trečia dalis

112. Trečiojo klausimo trečioje dalyje prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo klausia apie Sąjungos teisėje taikytinus kriterijus, kuriais remiantis turi būti vertinamos asmens gyvenimo sąlygos valstybėje narėje, kurioje buvo pripažinta teisė gauti tarptautinę apsaugą.

113. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad pagal Direktyvą 2011/95, „kalbant apie apsaugos gavėjų gyvenimo sąlygas, <...> paprastai tik reikalaujama užtikrinti tokias pat sąlygas kaip priimančiosios šalies piliečiams [išskyrus Direktyvos 2011/95 32 straipsnį, susijusį su apgyvendinimo galimybe, pagal kurį reikalaujama tik tokio paties vertinimo, kuris taikomas trečiųjų šalių piliečiams] ir [kad] Sąjungos teisėje pagal bendrą Europos prieglobsčio sistemą nenustatyta jokių konkrečių (būtinųjų) standartų. Tačiau tokių pat sąlygų kaip priimančiosios valstybės piliečiams garantavimo gali nepakakti, net gali būti laikoma, kad piliečiams taikomais standartais užtikrinamas žmogaus orumas. Mat Sąjunga turi atsižvelgti į tai, kad prieglobsčio prašytojai dažniausiai yra pažeidžiami ir iš savo šalių išvykę, bet kuriuo atveju įvairių negalių turintys žmonės, kurie taip paprastai negalės arba apskritai negebės patys veiksmingai pasinaudoti teisine padėtimi, kuri pagal priimančiosios valstybės teisės sistemą formaliai yra garantuojama. Todėl pirmiausia jie turi patekti į tokią pačią arba panašią faktinę padėtį, kurioje esantys vietos gyventojai naudojami ir gali naudotis savo teisėmis. Todėl pagrįstai pagal Direktyvos 2011/95 34 straipsnį iš valstybių narių reikalaujama besąlygiškai ir be apribojimų užtikrinti galimybę pasinaudoti integracijos programomis, atliekančiomis konkrečią kompensuojamąją funkciją.“⁵⁴

114. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad remiasi, be kita ko, 2016 m. rugpjūčio mėn. Šveicarijos pagalbos pabėgėliams organizacijos parengta išsamia tiriamąja ataskaita „Prieglobsčio prašytojų priėmimo sąlygos Italijoje“ (žr. p. 32 ir paskesnius)⁵⁵, „iš kurios matyti konkrečių požymių, kad tarptautinės apsaugos gavėjams galėtų kilti konkreti rizika atsidurti visuomenės nuošalėje, tapti benamiais ir kęsti skurdą“ šioje valstybėje narėje. „Šveicarijos pagalbos pabėgėliams organizacija ne kartą pabrėžė, kad nepakankamai išvystyta socialinė sistema dažnai aiškintina šeiminių struktūrų parama, kitaip tariant, tik dėl šios paramos Italijos visuomenėje nepriteklius nėra visuotinis reiškiny. Apsaugos gavėjai tokių struktūrų visiškai neturi.“

a) Šalių pastabos

115. A. Jawo mano, kad „atitinkamam asmeniui nėra jokios prasmės būti išsiųstam į šalį, kurioje, tiesa, yra tinkamos sąlygos prieglobsčio prašytojams, bet, atvirkščiai, yra kritikuotinos sąlygos, užtikrinamos asmenims, turintiems teisę į tarptautinę apsaugą. Šiomis aplinkybėmis, jei po prieglobsčio procedūros bus priimtas teigiamas sprendimas, atitinkamas asmuo atsidurtų blogesnėje teisinėje padėtyje. Tai būtų absurdiška. [T]ai taip pat rodo, kad nėra teisingas teiginys, jog prieglobsčio prašytojams Italijoje nekyla jokios grėsmės patirti Chartijos 4 straipsniu draudžiamą elgesį.“

⁵⁴ Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pridūrė, kad „[k]onkrečiai tai taip pat reiškia, kad šia bendra Europos prieglobsčio sistema turi būti bent užtikrinama atitinkamos apimties ir atsižvelgiant į nagrinėtinos asmenų grupės negalias pritaikyta integracijos programa, jei tai reikalinga, siekiant bet kuriuo atveju faktiškai, o ne tik teoriškai garantuoti ir užtikrinti tokias pat sąlygas, kaip priimančiosios valstybės piliečiams, o tai gali nulemti skirtingus reikalavimus skirtingose valstybėse narėse. Sąjungos teisėje tai pripažįstama pabėgėlių ir žmogaus teisių minimalia norma.“ (jo pastabų 25 punktą)

⁵⁵ Prieinama internete šiuo adresu: <http://www.asylumineurope.org/sites/default/files/resources/160908-sfh-bericht-italien-f.pdf>.

116. Italijos vyriausybė mano, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas ginčija valstybinės socialinės integracijos sistemos tinkamumą, tačiau tariamos šios sistemos spragos neturi reikšmės Chartijos 3 straipsnio taikymo atžvilgiu. Ji mano, kad tuomet, kai yra socialinės apsaugos sistema, kuria remdamasi valstybė užtikrina asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, tokias pat teises ir garantijas kaip ir jos pačios piliečiams, negali būti kalbama apie nežmonišką ar žeminamą elgesį vien dėl to, kad kompensuojamosios integracijos priemonės, sukurtos atsižvelgiant į itin silpną ir pažeidžiamą minėtų asmenų padėtį, yra kitokios nei patvirtintos kitose šalyse arba turi tam tikrų spragų. Italijos vyriausybės teigimu, trūkumai turi būti tokio pobūdžio, kad *in concreto* neleistų (arba galėtų neleisti – jei yra pakankamas pagrindas taip manyti) asmeniui, kuriam suteikta tarptautinė apsauga, pasinaudoti pagrindinėmis socialinėmis paslaugomis ir taip įgyvendinti jam pripažįstamas teises. Ji mano, jog tam, kad būtų pripažintas rimtos nežmoniško elgesio grėsmės buvimas, šie trūkumai konkrečiu atveju turi sudaryti tokią kliūtį įgyvendinti galimybę gauti minėtas minimalias ir pagrindines socialines paslaugas, kad būtų didelė tikimybė, jog asmuo, kuriam suteikta tarptautinė apsauga, bus priverstas patirti atskirtį ir skurdą.

117. Italijos vyriausybė pažymi, kad nevyriausybines organizacijos (vienintelę) ataskaitą, į kurią atsižvelgia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas⁵⁶, paneigia kita nepriklausoma ataskaita⁵⁷ ir, be to, nematyti, kad joje būtų pateikta pakankamai tiksli informacija, galinti įrodyti sisteminius trūkumus, dėl kurių gali būti nukrypstama nuo reglamento „Dublinas III“ taisyklių⁵⁸.

118. Jungtinės Karalystės vyriausybė mano, kad Direktyva 2011/95 buvo suformuluota taip, kad asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, nebūtų taikomas palankesnis vertinimas nei šią apsaugą suteikusios valstybės narės piliečiams.

119. Vengrijos vyriausybė mano, kad nacionalinės valdžios institucijos turi veikti vadovaudamosi valstybių narių tarpusavio pasitikėjimo principu.

120. Nyderlandų vyriausybė abejoja, ar prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo apibūdintos gyvenimo sąlygos Italijoje gali būti laikomos Chartijos 4 straipsniui prieštaraujančiu elgesiu. Tos pačios vyriausybės teigimu, šios sąlygos nėra panašios į situaciją, nagrinėtą byloje, kurioje buvo priimtas 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimas *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865) ir 2011 m. sausio 21 d. EŽTT sprendimas *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*, CE:ECHR:2011:0121JUD003069609.

121. Komisija mano, kad Direktyvos 2011/95 34 straipsnis formuluojamas labai atsargiai. Komisijos teigimu, valstybės narės turi tik užtikrinti galimybę naudotis integracijos programomis, „kurios, jų nuomone, yra tinkamos, kad būtų atsižvelgta į ypatingus poreikius tų asmenų, kuriems suteiktas pabėgėlio statusas, arba asmenų, kuriems reikalinga papildoma apsauga“, arba sukurti išankstines sąlygas, kad asmenims, kuriems suteikta apsauga, būtų užtikrinta galimybė naudotis nevalstybinėmis integracijos programomis. Ji mano, kad integracijos programų rengimo trūkumai nėra pakankami, kad būtų galima išplėtoti prašyme priimti prejudicinį sprendimą nurodytą prielaidą, t. y. kad asmenys, kuriems suteikta apsauga ir kurie dar negalėjo integruotis į visuomenę dėl kalbos nemokėjimo, pavyzdžiui, galėtų jaustis apleisti jų atžvilgiu abejingų visuomenės ir valstybės ir atsidurtų tokioje vargingoje padėtyje, kad būtų pažeidžiamas jų žmogaus orumas.

122. Šveicarijos Konfederacija nepateikė pastabų dėl trečiojo prejudicinio klausimo.

56 T. y. Šveicarijos pagalbos pabėgėliams organizacijos ataskaita.

57 T. y. kitos nevyriausybines organizacijos – AIDA – ataskaita (*Asylum Information Database, Country report: Italy* (2017 m. vasaris)), (toliau – AIDA ataskaita). Prieinama internete šiuo adresu: <http://www.asylumineurope.org/reports/country/italy>.

58 Italijos vyriausybė teigia: „Iš AIDA ataskaitos taip pat nematyti, kad būtų susiklosčiusi kokia nors kritiška situacija, galinti nulemti nežmonišką ar žeminamą elgesį, kiek tai susiję su integracijos sistema ir pagalba po tarptautinės apsaugos suteikimo.“ (šios vyriausybės pastabų 88 punktas).

b) Analizė

123. Vadovaujantis tarpusavio pasitikėjimo principu turi būti daroma prielaida, kad kiekvienoje valstybėje narėje tarptautinės apsaugos prašytojams taikomas vertinimas atitinka Chartijos, Ženevos konvencijos ir EŽTK reikalavimus⁵⁹. Ši atitiktis prezumpcija sustiprėja, jei valstybė narė ne tik *de jure*⁶⁰, bet ir *de facto* perkelia Direktyvos 2011/95 VII skyriaus („Tarptautinės apsaugos pobūdis“), kuriame yra numatytas atitinkamo asmens socialinės apsaugos lygis, lygiavertis numatytajam Ženevos konvencijoje arba net aukštesnis už pastarąjį, nuostatas.

124. Tačiau, kaip jau nurodžiau šios išvados 80 punkte, ši atitiktis (be kita ko, Chartijos 4 straipsniui) prezumpcija nėra nuginčijama.

125. Manau, kad, remiantis pagal analogiją 2011 m. sausio 21 d. EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*, CE:ECHR:2011:0121JUD003069609 – jo reikšmė tokiomis aplinkybėmis, kaip nagrinėjamos pagrindinėje byloje, buvo patvirtinta 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimu *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865, 80 punktas) – 253 ir 254 punktais, matyti, kad valstybė narė pažeistų Chartijos 4 straipsnį, jei asmenys, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, būdami visiškai priklausomi nuo valstybės pagalbos, susidurtų su tokiu valdžios institucijų abejingumu, kad atsidurtų itin sunkioje nepritekliaus ir skurdo situacijoje, kuri būtų nesuderinama su žmogaus orumu.

126. Kitaip tariant, kad būtų pripažinta, jog yra rimtų ir pagrįstų priežasčių manyti, kad asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, kils reali nežmoniško ar žeminamo elgesio, kaip jis suprantamas pagal Chartijos 4 straipsnį, grėsmė dėl šių asmenų gyvenimo sąlygų valstybėje narėje, kuri yra atsakinga pagal reglamentą „Dublinas III“, minėti asmenys turi būti *itin sunkioje situacijoje*⁶¹ dėl sisteminių trūkumų šioje valstybėje narėje, darančių poveikį jų situacijai.

127. Patikrinimas, ar atsakingoje valstybėje narėje susiklostė tokia situacija, gali būti atliktas tik konkrečiai išnagrinėjus faktus ir aplinkybes. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas turi atsižvelgti į visus suinteresuotojo asmens pateiktus įrodymus dėl *visų reikšmingų aplinkybių*, susijusių su asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, gyvenimo sąlygomis atsakingoje valstybėje narėje, įskaitant įstatymus ir kitus teisės aktus ir tai, kaip šie teisės aktai yra įgyvendinami praktikoje.

128. Be to, pranešimai ir dokumentai, parengti Europos institucijų ir agentūrų, Europos Tarybos žmogaus teisių komisaro (toliau – Žmogaus teisių komisaras) ir Jungtinių Tautų vyriausiojo pabėgėlių reikalų komisaro (VPRK), ir ataskaitos ir dokumentai, parengti nevyriausybinių organizacijų⁶², taip pat leidžia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui įvertinti asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, gyvenimo sąlygas, taigi įvertinti, kokia reali grėsmė kyla suinteresuotajam asmeniui, jei jis bus perduotas atsakingai valstybei narėi⁶³.

129. Atliekant šį vertinimą Komisijos, VPRK ir Žmogaus teisių komisaro parengti dokumentai turi ypatingą svarbą⁶⁴, tačiau prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas turi pasverti, kokią reikšmę ir vertę turi informacija ir duomenys, pateikti nevyriausybinių organizacijų ataskaitose ir dokumentuose, atsižvelgdamas, be kita ko, į rengiant šiuos dokumentus naudotą metodą ir šių organizacijų nešališkumą.

59 Žr. 2011 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865, 78–80 punktai).

60 Iš tiesų, remiantis SESV 288 straipsniu, valstybė narė yra saistoma rezultato, kurį reikia pasiekti, atžvilgiu.

61 Žr. 2011 m. sausio 21 d. EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*, CE:ECHR:2011:0121JUD003069609, 254 punktą.

62 Kaip antai Šveicarijos pagalbos pabėgėliams organizacijos atskaita ir AIDA atskaita, kurias cituoja prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas.

63 Pagal analogiją žr. 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimą *Halaf* (C-528/11, EU:C:2013:342, 44 punktas) ir 2011 m. sausio 21 d. EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*, CE:ECHR:2011:0121JUD003069609, 255 punktą.

64 Šiuo klausimu Teisingumo Teismas ypač pažymi VPRK vaidmenį, jam patiktą pagal Ženevos konvenciją, į kurią turi būti atsižvelgiama aiškinant Sąjungos teisės normas prieglobsčio srityje (žr. 2013 m. gegužės 30 d. Sprendimą *Halaf* (C-528/11, EU:C:2013:342, 44 punktas)).

130. Tai, kad valstybė narė nesilaiko Direktyvos 2011/95 VII skyriuje numatytų įpareigojimų, yra reikšminga aplinkybė. Tačiau primintina, jog Direktyvos 2011/95 nuostatų pažeidimas nebūtinai yra pakankamas įrodymas, nes tam, kad būtų pripažintas Chartijos 4 straipsnio pažeidimas dėl asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, gyvenimo sąlygų, reikia, kad šie asmenys atsidurtų *itin sunkioje situacijoje*⁶⁵.

131. Per posėdį kelios vyriausybės (t. y. Vokietijos, Belgijos ir Nyderlandų) pabrėžė, jog ši itin sunkios situacijos sąvoka turi būti taikoma tam, kad būtų išvengta „antrinės migracijos“ ir nebūtų nustatyta „vienašališkos naštos“ valstybėms narėms, kurios suteikia geriausias sąlygas, ir pažymėjo, kad nacionalinių socialinės apsaugos sistemų skirtumai nelaikomi Sąjungos teisės pažeidimais.

132. Nyderlandų vyriausybė pabrėžė, kad nuo tarpusavio pasitikėjimo principo reikėtų nukrypti tik dėl labai svarbių priežasčių, o nedideli Direktyvos 2011/95 pažeidimai turi būti baudžiami tik pasinaudojant skundais nacionaliniuose teismuose arba Komisijai pareiškiant ieškinį dėl įsipareigojimų nevykdymo Teisingumo Teisme.

c) Taikymas nagrinėjamai bylai

133. Pažymiu, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas kalba tik apie sisteminius trūkumus, o ne atskirus atvejus.

134. Be to, Teisingumo Teismui pateiktoje bylos medžiagoje nėra jokios nuorodos į tai, kad A. Jawo yra itin didelio pažeidžiamumo situacijoje, dėl kurios jo padėtis būtų ypatinga arba skirtusi nuo kitų asmenų, kuriems Italijoje suteikta tarptautinė apsauga, padėties⁶⁶ ir dėl kurios jis galėtų būti priskirtas pažeidžiamiesiems asmenims, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2001/95 20 straipsnio 1 dalį.

135. Kaip nurodyta prašyme priimti prejudicinį sprendimą, A. Jawo yra pilnametis, viengungis ir neturi sveikatos problemų.

136. Iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą, atrodo, matyti, kad asmenys, kuriems suteikta tarptautinė apsauga Italijoje, *de jure*, t. y. formaliai, turi galimybes, be kita ko, įsidarbinti, gauti švietimo paslaugas ir sveikatos priežiūros paslaugas tokiomis pat sąlygomis kaip ir Italijos piliečiai⁶⁷. Kiek tai susiję su apgyvendinimo galimybe, valstybės piliečiai ir tarptautinės apsaugos prašytojai vertinami skirtingai.

65 Žr. 2011 m. sausio 21 d. EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*, CE:ECHR:2011:0121JUD0003069609, 254 punktą.

66 Dėl didesnės pažeidžiamų asmenų apsaugos žr. Direktyvos 2011/95 20 straipsnio 3 dalį, kurioje numatyta, kad, „[i]gyvendindamos [VII] skyriaus [dėl tarptautinės apsaugos pobūdžio] nuostatas, valstybės narės atsižvelgia į specifinę pažeidžiamų asmenų, pvz., nepilnamečių, nelydimų nepilnamečių, neįgalių asmenų, vyresnio amžiaus asmenų, nėščių moterų, vienišų tėvų su nepilnamečiais vaikais, prekybos žmonėmis aukų, psichikos sutrikimų turinčių asmenų ir asmenų, kurie buvo kankinami, prievartaujami ar patyrė kitokį sunkų psichologinį, fizinį ar seksualinį smurtą, padėtį“. Pažymiu, kad 2014 m. lapkričio 4 d. Sprendimo *Tarakhel prieš Šveicariją*, CE:ECHR:2014:1104JUD002921712, 94 punkte EŽTT nusprendė jog tam, „kad elgesys būtų laikomas pagal [EŽTK] 3 straipsnį draudžiamu elgesiu, jis turi būti minimalaus sunkumo lygio. Ar toks minimalus sunkumo lygis pasiektas, priklauso nuo visų bylos aplinkybių, be kita ko, ir nuo elgesio trukmės, jo fizinio ir psichinio poveikio, o kai kuriais atvejais ir nuo aukos lyties, amžiaus bei sveikatos būklės.“

67 Komisijos teigia: „Svarbu pažymėti, kad nutartyje dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą nepateikta jokios informacijos, rodančios, kad Italijoje pabėgėliams arba asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, diskriminuojant neskiriamos paprastai mokamos socialinės išmokos.“ (Komisijos pastabų 43 punktą)

137. Nors manau, kad humanitariniu požiūriu tenka apgailestauti dėl šio skirtingo vertinimo, svarbu pabrėžti, kad iš principo jis atitinka Sąjungos teisę ir tarptautinę viešąją teisę. Iš tiesų, priešingai nei nuostatose, susijusiose su galimybe įsidarbinti⁶⁸, gauti švietimo paslaugas⁶⁹, socialinę paramą⁷⁰ ir sveikatos priežiūros paslaugas⁷¹, pagal kurias yra reikalaujama taikyti tokį pat vertinimą kaip ir valstybės narės piliečiams⁷², šis skirtumas dėl valstybės narės piliečių ir asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, apgyvendinimo galimybės yra aiškiai numatytas Direktyvos 2011/95 32 straipsnyje ir Ženevos konvencijos 21 straipsnyje.

138. Be to, šiuo klausimu pažymiu, kad 2011 m. sausio 21 d. EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*, CE:ECHR:2011:0121JUD003069609, 249 punkte šis teismas nusprendė, kad „[EŽTK] 3 straipsnis negali būti aiškinamas taip, kad pagal jį Aukštosios Susitariančios Šalys įpareigojamos užtikrinti teisę į apgyvendinimą kiekvienam jų jurisdikcijoje esančiam asmeniui <...>. Taip pat iš [EŽTK] 3 straipsnio negali išplaukti bendras įpareigojimas suteikti pabėgėliams finansinę paramą, kuri jiems užtikrintų tam tikrą gyvenimo lygį.“⁷³

139. Vis dėlto svarbu pabrėžti, kad nors valstybės narės iš principo neprivalo taikyti asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, tokio pat vertinimo kaip ir savo piliečiams, kiek tai susiję su apgyvendinimo galimybe, jos turi užtikrinti, kad šie asmenys, be kita ko, turėtų galimybę įsidarbinti, gauti švietimo paslaugas, socialinę paramą ir sveikatos priežiūros paslaugas tokiomis pat sąlygomis kaip ir jų piliečiai, taigi užtikrinti, kad iš tikrųjų būtų pasiekti Direktyvoje 2011/95 numatyti tikslai. Gali būti taip, kad atsakingoje valstybėje narėje vienintelis būdas pasiekti šiuos rezultatus bus taikyti asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, tokias pat apgyvendinimo sąlygas kaip ir šios valstybės piliečiams. Ši išvada gali būti padaryta tik atlikus išsamią ir motyvuotą analizę. Šiuo klausimu turiu pažymėti, kad per bendrą 2018 m. gegužės 8 d. posėdį Italijos vyriausybė teigė, kad asmenys, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, turi teisę į *tokį pat vertinimą kaip ir jos piliečiai*.

140. Taip pat svarbu pažymėti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, remdamasis Šveicarijos pagalbos pabėgėliams organizacijos ataskaita, išreiškė abejonių dėl to, ar Italijos Respublika laikosi Direktyvos 2011/95 34 straipsnyje nustatytų įpareigojimų dėl galimybės pasinaudoti integracijos priemonėmis. Šiuo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad asmenys, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, susiduria su kalbiniais sunkumais ir dėl to jiems sunku veiksmingai pasinaudoti socialine apsauga tokiomis pat sąlygomis kaip šios valstybės piliečiams.

141. Tiesa, integracijos programų, parengtų atsižvelgiant į ypatingus asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, poreikius ir į jų patiriamus sunkumus, pirmiausia kalbinius, nebuvimas⁷⁴ būtų reikšminga aplinkybė, jei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tai nustatytų.

68 Žr. Direktyvos 2011/95 26 straipsnį. Taip pat žr. Ženevos konvencijos 17–19 straipsnius.

69 Žr. Direktyvos 2011/95 27 straipsnį ir Ženevos konvencijos 22 straipsnį.

70 Žr. Direktyvos 2011/95 29 straipsnį. Pagal Direktyvos 2011/95 29 straipsnio 2 dalį „[n]ukrypstant nuo 1 dalyje nustatytos bendrosios taisyklės, valstybės narės gali apriboti papildomos apsaugos statuso gavėjams suteikiamą socialinę paramą iki pagrindinių lengvatų, kurios teikiamos tokio paties lygio ir tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir piliečiams“. Taip pat žr. Ženevos konvencijos 23 ir 24 straipsnius.

71 Žr. Direktyvos 2011/95 30 straipsnį. Taip pat žr. Ženevos konvencijos 24 straipsnį.

72 Direktyvos 2011/95 41 konstatuojamojoje dalyje numatyta, jog siekiant „kad tarptautinės apsaugos gavėjai šioje direktyvoje nustatytomis teisėmis ir lengvatomis galėtų naudotis veiksmingiau, būtina atsižvelgti į specifinius jų poreikius ir ypatingus integravimosi sunkumus, su kuriais jie susiduria. Dėl tokio atsižvelgimo paprastai neturėtų būti sudaromas palankesnis sąlygos už tas, kurios taikomos valstybių narių piliečiams, nedarant poveikio valstybių narių galimybei nustatyti ar palikti galioti palankesnius reikalavimus.“ Išskirta mano.

73 Tačiau primintina, kad pagal tą patį sprendimą materialinio skurdo situacija gali sukelti klausimų dėl atitikties EŽTK 3 straipsniui, taigi ir Chartijos 4 straipsniui.

74 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti šio teiginio tikrumą.

142. Iš tiesų, iš 2011 m. sausio 21 d. EŽTT sprendimo *M.S.S. prieš Belgiją ir Graikiją*, CE:ECHR:2011:0121JUD003069609, 261 punkto aiškiai matyti, jog tai, kad asmenys, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, turi sunkumų, susijusių su *kalbos nemokėjimu ir jokio paramos tinklo nebuvimu*, yra reikšmingos aplinkybės vertinant EŽTK 3 straipsniui (taigi ir Chartijos 4 straipsniui) prieštaraujančio elgesio buvimą.

143. Iš išdėstytų argumentų matyti, kad vadovaujantis tarpusavio pasitikėjimo principu turi būti daroma prielaida, kad kiekvienoje valstybėje narėje asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, taikomas vertinimas atitinka Chartijos, Ženevos konvencijos ir EŽTK reikalavimus. Ši atitikties prezumpcija sustiprėja, jei valstybė narė *de jure* ir *de facto* perkelia Direktyvos 2011/95 VII skyriaus („Tarptautinės apsaugos pobūdis“), kuriame numatytas atitinkamų asmenų socialinės apsaugos lygis yra lygiavertis numatytajam Ženevos konvencijoje arba net aukštesnis už pastarąjį, nuostatas. Tačiau ši prezumpcija dėl atitikties, be kita ko, Chartijos 4 straipsniui nėra nenuginčijama. Kad būtų pripažinta, jog yra rimtų ir pagrįstų priežasčių manyti, kad asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, kils reali nežmoniško ar žeminamo elgesio, kaip jis suprantamas pagal Chartijos 4 straipsnį, grėsmė dėl jų gyvenimo sąlygų valstybėje narėje, kuri yra atsakinga pagal reglamentą „Dublinas III“, minėti asmenys turi būti *itin sunkioje situacijoje* dėl sisteminių trūkumų šioje valstybėje narėje, darančių poveikį jų situacijai.

144. Patikrinimas, ar atsakingoje valstybėje narėje susiklostė tokia situacija, gali būti atliktas tik konkrečiai išnagrinėjus faktus ir aplinkybes. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi atsižvelgti į visus suinteresuotojo asmens pateiktus įrodymus dėl *visų reikšmingų aplinkybių*, susijusių su asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, gyvenimo sąlygomis atsakingoje valstybėje narėje, įskaitant įstatymus ir kitus teisės aktus ir tai, kaip šie teisės aktai yra įgyvendinami praktikoje. Manau, jog vien nevyriausybinių organizacijos ataskaitos apie gyvenimo sąlygas atsakingoje valstybėje narėje buvimas nėra pakankamas įrodymas. Šiuo atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi pasiremti kitais įrodymais ir prireikus paskirti ekspertą.

145. Tiesa, tik tuo atveju, jei būtų sukurta tikra tarptautinės apsaugos Sąjungoje politika ir atskiras biudžetas, kuris garantuotų asmenims, kuriems suteikta ši apsauga, minimalaus lygio ir vienodas gyvenimo sąlygas, tokių bylų, kaip pagrindinė byla, sumažėtų arba net nebeliktų ir būtų užtikrinta, kad SESV 80 straipsnyje įtvirtintas valstybių narių solidarumo ir atsakomybės pasidalijimo principas taptų realybe, kuria galėtų naudoti ne tik valstybės narės, bet visų pirma žmonės, kuriems iškilęs toks poreikis. Tačiau, kol laukiama (ir, tikėtina, teks laukti ilgai!) tokių pokyčių, valstybės narės, įskaitant nacionalinius teismus, turi užtikrinti visišką šiuo metu galiojančių normų, kaip išdėstyta pirmiau, veiksmingumą.

VI. Išvada

146. Atsižvelgdamas į išdėstytus argumentus siūlau Teisingumo Teismui į *Verwaltungsgerichtshof Baden-Württemberg*, (Badeno-Viurtembergo žemės aukštesnysis administracinis teismas, Vokietija) pateiktus prejudicinius klausimus atsakyti taip:

1. 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 604/2013, kuriuo išdėstomi valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio arba asmens be pilietybės vienoje iš valstybių narių pateikto tarptautinės apsaugos prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijai ir mechanizmai, 27 straipsnio 1 dalis ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnis turi būti aiškinami taip, kad tarptautinės apsaugos prašytojas turi turėti galimybę pasinaudoti veiksminga ir sparčia teisių gynimo priemone, kuri leistų jam remtis minėto reglamento 29 straipsnio 1 ir 2 dalyse apibrėžto šešių mėnesių termino pasibaigimu, kai šis terminas baigėsi vėliau, nei buvo priimtas sprendimas dėl perdavimo, ir prireikus nurodyti, kad jis nesislapstė ir todėl šis terminas negalėjo būti pratęstas.

2. Reglamento Nr. 604/2013 29 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinama taip, kad jeigu pagal nacionalines nuostatas, kuriomis perkeliama 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo, 5 straipsnis ir 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/32/ES dėl tarptautinės apsaugos suteikimo ir panaikinimo bendros tvarkos 13 straipsnio 2 dalies a punktas, tarptautinės apsaugos prašytojas buvo informuotas apie jo teisės laisvai judėti apribojimus ir įpareigojimus atvykti į kompetentingas nacionalines valdžios institucijas, aplinkybė, kad jis ilgesnį laikotarpį negyveno jam paskirtame būste ir šioms valdžios institucijoms buvo nežinoma jo buvimo vieta, todėl buvo negalima įvykdyti planuojamo perdavimo, mano nuomone, yra pakankamas pagrindas pratęsti perdavimo terminą iki aštuoniolikos mėnesių.
3. Reglamento Nr. 604/2013 29 straipsnio 2 dalis ir 2003 m. rugsėjo 2 d. Komisijos reglamento (EB) Nr. 1560/2003, nustatančio išsamias Reglamento Nr. 343/2003 taikymo taisykles, iš dalies pakeisto 2014 m. sausio 30 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) Nr. 118/2014, 9 straipsnis turi būti aiškinami taip, jog nustatytas, kad atitinkamas asmuo slapstosi, Reglamento Nr. 604/2013 29 straipsnyje numatytas šešių mėnesių terminas gali būti vienašališkai prašančiosios valstybės narės pratęstas ne ilgiau kaip iki aštuoniolikos mėnesių, jei ji, laikydamasi Reglamento Nr. 1560/2003 9 straipsnyje numatytų taisyklių, nedelsdama informuoja kitą valstybę narę, kad perdavimas atidedamas. Pagal Reglamento Nr. 1560/2003 9 straipsnio 2 dalį prašančioji valstybė narė turi tai padaryti iki Reglamento Nr. 604/2013 29 straipsnio 1 ir 2 dalyse įtvirtinto šešių mėnesių termino pabaigos. Atitinkamas asmuo turi slapstytis tą dieną, kai bandoma įvykdyti perdavimą, ir tą dieną, kai prašančioji valstybė narė praneša apie jo slapstymąsi atsakingai valstybei narei.
4. Reglamento Nr. 604/2013 29 straipsnio 2 dalis ir Reglamento Nr. 1560/2003 9 straipsnio 2 dalis turi būti aiškinamos taip, kad perdavimo terminui pratęsti pakanka, kad prašančioji valstybė narė prieš pasibaigiant šešių mėnesių terminui atsakingą valstybę narę informuotų, jog suinteresuotasis asmuo slapstosi, ir kartu nurodytų konkretų, ne ilgesnį kaip 18 mėnesių terminą, per kurį perdavimas bus įvykdytas.
5. Į Sąjungos teisės taikymo sritį patenka klausimas, ar tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimas atsakingai valstybei narei pagal Reglamento Nr. 604/2013 29 straipsnį yra neleistinas, kai minėtam prašytojui, jei šioje valstybėje jam būtų suteikta tarptautinė apsauga, kyla reali ir pagrįsta Pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnyje nurodyto elgesio grėsmė, atsižvelgiant į nuspėjamas jo gyvenimo sąlygas toje valstybėje.
6. Tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimas atsakingai valstybei narei pagal Reglamento Nr. 604/2013 29 straipsnį neleistinas, kai minėtam prašytojui, jei šioje valstybėje jam būtų suteikta tarptautinė apsauga, kyla didelė Pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnyje nurodyto elgesio grėsmė, atsižvelgiant į nuspėjamas jo gyvenimo sąlygas toje valstybėje. Todėl tarptautinės apsaugos prašytojo perdavimas pagal Reglamentą Nr. 604/2013 gali būti įvykdytas tik tomis sąlygomis, kai nėra tikimybės, jog dėl šio perdavimo suinteresuotajam asmeniui po tarptautinės apsaugos suteikimo atsirastų reali ir pagrįsta nežmoniško ar žeminamo elgesio, kaip jis suprantamas pagal Pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnį, grėsmė.
7. Vadovaujantis tarpusavio pasitikėjimo principu turi būti daroma prielaida, kad kiekvienoje valstybėje narėje asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, taikomas vertinimas atitinka Pagrindinių teisių chartijos, 1951 m. liepos 28 d. Ženevoje pasirašytos Konvencijos dėl pabėgėlių statuso, įsigaliojusios 1954 m. balandžio 22 d. ir papildytos 1967 m. sausio 31 d. Niujorke priimtu Protokolu dėl pabėgėlių statuso, įsigaliojusiu 1967 m. spalio 4 d., ir 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos reikalavimus. Ši atitikties prezumpcija sustiprėja, jei valstybė narė *de jure* ir *de facto* perkelia 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2011/95/ES dėl trečiųjų šalių piliečių ar asmenų be pilietybės priskyrimo prie tarptautinės apsaugos gavėjų, vienodo statuso pabėgėliams arba

papildomą apsaugą galintiems gauti asmenims ir suteikiamos apsaugos pobūdžio reikalavimų VII skyriaus „Tarptautinės apsaugos pobūdis“, kuriame numatytas atitinkamų asmenų socialinės apsaugos lygis yra lygiavertis numatytajam Ženevos konvencijoje arba net aukštesnis už pastarąjį, nuostatas. Tačiau ši prezumpcija dėl atitikties, be kita ko, Pagrindinių teisių chartijos 4 straipsniui nėra nenuginčijama. Kad būtų pripažinta, jog yra rimtų ir pagrįstų priešasčių manyti, kad asmenims, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, kils reali nežmoniško ar žeminamo elgesio, kaip jis suprantamas pagal Pagrindinių teisių chartijos 4 straipsnį, grėsmė dėl šių asmenų gyvenimo sąlygų valstybėje narėje, kuri yra atsakinga pagal Reglamentą Nr. 604/2013, minėti asmenys turi būti *itin sunkioje situacijoje* dėl sisteminių trūkumų šioje valstybėje narėje, darančių poveikį jų situacijai.

8. Patikrinimas, ar atsakingoje valstybėje narėje susiklostė tokia situacija, gali būti atliktas tik konkrečiai išnagrinėjus faktus ir aplinkybes. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi atsižvelgti į visus suinteresuotojo asmens pateiktus įrodymus dėl *visų reikšmingų aplinkybių*, susijusių su asmenų, kuriems suteikta tarptautinė apsauga, gyvenimo sąlygomis atsakingoje valstybėje narėje, įskaitant įstatymus ir kitus teisės aktus ir tai, kaip šie teisės aktai yra įgyvendinami praktikoje. Vien nevyriausybines organizacijos ataskaitos apie gyvenimo sąlygas atsakingoje valstybėje narėje buvimas nėra pakankamas įrodymas. Šiuo atveju prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi pasiremti kitais įrodymais ir prirėikus paskirti ekspertą.